Профессоръ Д. В. Цвѣтаевъ.

КЪ ИСТОРІИ
СМУТНАГО ВРЕМЕНИ.

СОБРАНІЕ ДОКУМЕНТОВЪ.

ВЫПУСКЪ ПЕРВЫЙ.

МОСКВА
1916.

Профессоръ Д. В. Цвѣтаевъ.

КЪ ИСТОРІИ
СМУТНАГО ВРЕМЕНИ.

СОБРАНІЕ ДОКУМЕНТОВЪ.

ВЫПУСКЪ ПЕРВЫЙ.

МОСКВА
—
1916

„Пров 38“

53144

Изъ Записокъ ИМПЕРАТОРСКАГО Московскаго Археологическаго Института имени ИМПЕРАТОРА НИКОЛАЯ II.

Въ настоящій сборникъ входятъ документы, извлеченные нами изъ Варшавской Библіотеки ординаціи Красинскихъ, Варшавскаго Главнаго Архива древнихъ актовъ, Ватиканскаго Архива, Императорской Петроградской Публичной Библіотеки, Московскаго Главнаго Архива Министерства Иностранныхъ Дѣлъ и др. Найденные нами, въ связи съ нашимъ изслѣдованіемъ о царѣ Василіѣ Ивановичѣ Шуйскомъ въ Польшѣ, документы эти относятся къ эпохѣ Смутнаго времени Московскаго государства, представляя данныя преимущественно изъ сферы тогдашнихъ русско-польскихъ отношеній.

Первый выпускъ содержитъ въ себѣ переписку гетмана Станислава Жолкѣвскаго съ королемъ Сигизмундомъ III въ пору избранія королевича Владислава на Московскій престолъ. Корреспонденція проливаетъ яркій свѣтъ на это дѣло и сопутствовавшія ему обстоятельства, въ частности на задачи и средства главныхъ тутъ дѣятелей, въ особености же самого короля и его гетмана, на движеніе Жолкѣвскаго къ Москвѣ, осаду и занятіе ея, полученіе Шуйскаго, группировку московскихъ партій, положеніе Второго Самозванца, дѣйствія польскихъ отрядовъ и т. п.; составленіе и свойства договора объ избраніи Владислава получаютъ много доселѣ неизвѣстныхъ разъясненій. Присоединяемыя къ данной перепискѣ указанія Сигизмунда замѣстителю Жолкѣвскаго въ Москвѣ Госѣвскому служатъ продолженіемъ ея. Копіи всѣхъ этихъ документовъ находятся въ рукописныхъ сборникахъ Библіотеки Красинскихъ въ Варшавѣ

Къ этой королевско-гетманской корреспонденціи присоединяется здѣсь извлеченное изъ Ватиканскаго Архива въ Римѣ письмо Сигизмунда нунцію Симонетта, гдѣ король говоритъ о тѣхъ же дѣлахъ, давая, съ своей точки зрѣнія, общій очеркъ современнаго военно-политическаго положенія на московской территоріи и сообщая о своихъ ближайшихъ намѣреніяхъ, для своего осуществленія нуждающихся однако въ матеріальной помощи со стороны папской казны.

Для дальнѣйшихъ выпусковъ сгруппированы различные акты московской дипломатіи, акты знаменитаго генеральнаго сейма 1611 года, грамоты Сигизмунда, письма Радзивиловъ, данныя о польскомъ и московскомъ войскахъ, о плѣнныхъ и проч.

Учрежденіямъ и лицамъ, за ихъ разнообразное намъ содѣйствіе, приносимъ свою глубокую признательность.

Проф. *Дм. Цвѣтаевъ.*

ОГЛАВЛЕНІЕ

Библіотека ординаціи Красинскихъ въ Варшавѣ.

№№ 1—17 Корреспонденція гетмана Станислава Жолкѣвскаго съ королемъ Сигизмундомъ III

Письма, донесенія и акты Жолкѣвскаго Сигизмунду, №№ 1—11.

Стран.

№ 1. Письмо гетмана Станислава Жолкѣвскаго королю Сигизмунду III, по пути изъ крѣпости Бѣлой къ Цареву Займищу, 12/22 іюня 1610 года 1

№ 2. Договорная запись объ избраніи королевича Владислава на Московское царство, данная гетманомъ Станиславомъ Жолкѣвскимъ князю Ѳедору Елецкому и Григорію Валуеву и посланная имъ королю Сигизмунду III (въ городкѣ подъ Царевымъ Займищемъ, ок. 25 іюня/5 іюля 1610 года) *) 3

№ 3. Письмо гетмана Жолкѣвскаго королю Сигизмунду III-му (въ первой половинѣ іюля 1610 года) . . 5

№ 4. Письмо гетмана Жолкѣвскаго королю Сигизмунду III, подъ Можайскомъ 18/28 іюля 1610 г. . . . 7

№ 5. Письмо гетмана Жолкѣвскаго королю Сигизмунду III, у Вязьмы, 23 іюля/2 августа 1610 г. . . . 8

*) Даты въ такихъ знакахъ ( ), если даты нѣтъ въ подлинникѣ, а устанавливается она нами по содержанію документа

Стр.

№ 6. Письмо гетмана Жолкѣвскаго королю Сигизмунду III, подъ Москвой, 26 іюля/5 августа 1610 г. . . 9

№ 7. Письмо гетмана Жолкѣвскаго королю Сигизмунду III, подъ Москвой, 13/23 августа 1610 г. . . 11

№ 8. Договоръ гетмана Жолкѣвскаго съ московскими боярами, кн. Мстиславскимъ и др., объ избраніи Владислава на царство, посланный гетманомъ королю Сигизмунду III, подъ Москвой, 17/27 августа 1610 года. . 13

№ 9. Предложенія боярскаго правительства гетману Жолкѣвскому, не вошедшія въ договоръ 17/27 августа 1610 года и перенесенныя къ переговорамъ съ самимъ королемъ Сигизмундомъ III 14

№ 10. Письмо гетмана Жолкѣвскаго королю Сигизмунду III по подтвержденіи договора боярами и гетманомъ, подъ Москвой, 18/28 августа 1610 года 19

№ 11. Письмо гетмана Жолкѣвскаго королю Сигизмунду III (подъ Москвой, 28 августа/7 сентября 1610 годъ). 20

Письма и инструкціи короля Сигизмунда III гетману Жолкѣвскому, №№ 12—17.

№ 12. Письмо короля Сигизмунда III гетману Жолкѣвскому, подъ Смоленскомъ, 11/21 августа 1610 г. . . 24

№ 13. Инструкція (консидерація) короля Сигизмунда III гетману Станиславу Жолкѣвскому, чрезъ литовскаго референдарія, велижскаго старосту Александра Коврина-Госѣвскаго (подъ Смоленскомъ, 12/22 августа 1610 года). 25

№ 14. Дополнительная инструкція (консидерація) короля Сигизмунда III-го гетману Жолкѣвскому, чрезъ литовскаго референдарія Александра Госѣвскаго (подъ Смоленскомъ) 29

№ 15. Письмо короля Сигизмунда III гетману Жолкѣвскому, подъ Смоленскомъ, 19/29 августа 1610 г. 30

Стр.

№ 16. Письмо короля Сигизмунда III гетману Жолкѣвскому, по полученіи договора 17/27 августа 1610 года объ избраніи Владислава на царство (подъ Смоленскомъ) 32

№ 17 Письмо короля Сигизмунда III гетману Жолкѣвскому, подъ Смоленскомъ, 10/20 сентября 1610 г 33

№ 18. Письмо короля Сигизмунда III Александру Коврину-Госѣвскому, замѣстителю въ Москвѣ гетмана Жолкѣвскаго, подъ Смоленскомъ, 21 сентября/1 октября 1610 года 35

Ватиканскій Архивъ въ Римѣ.

№ 19. Письмо короля Сигизмунда III нунцію Симонетта, подъ Смоленскомъ, 12/22 декабря 1610 г. . . 37

Изъ частныхъ библіотекъ въ Варшавѣ—Красинскихъ и другихъ.

I.

№№ 1—17. Корреспонденція гетмана Станислава Жолкѣвскаго съ королемъ Сигизмундомъ III.

Письма, донесенія и акты Жолкѣвскаго къ Сигизмунду, №№ 1—11.

№ 1. Письмо гетмана Станислава Жолкѣвскаго королю Сигизмунду III, по пути изъ крѣпости Бѣлой къ Цареву Займищу, 12/22 іюня 1610 года.

List od imp. hetmana kor° z drogi pod Białą do króla jmczi.

Wziąwszÿ wiadomosc, ze Dymitr Suÿski przÿszed do Mozaÿska, spieszyłem sie wielgiemi noclegami, koniom w złeÿ drodze nie folguiącz, obawiaiącz sie, zeby w teÿ niesworności woÿska, ktore z pod Moskwÿ przyszło, za nastąpieniem nieprzyaciełskiem do czego żałosnego nie przÿszło. Jakoz dnia wczoraÿszego stanąłem obozem na kilku strzeleniu z łuku od obozu ych.

Rzeczym tak zastał, że Dymitr Suÿski, bedącz sąm u Możaÿska, wysłał Hregora Wołuiowa ÿ Jeleczkiego z osmią tysięczÿ ludzi, ktorzÿ zastanowili sie u Czarowa, ÿ przes te kilka dni, yako tam przÿszli, przÿgrodek zbudowali na tamtę rzeki stronę, która pod Czarow ÿdzie, żeby nieprzyjacielowi wstręt czynic. ÿ teÿ go praesumptieÿ zrazić; gdyz naÿwieceÿ serca stąd wziął, że naszi z Czarowa nazad sie cofneli. Zdało mi sie, żeby niemieszkanie ku nim sie pomknącz, zaczym przenoczowawszy, ruszÿłem sie zarazem dzis ÿ stanąłem tu od Czarowa w dobrym półmilu. Ruszyli sie y pohrebysczanie, xiążąth ich m. Zbaraskich poddani, ÿ inszi kozacy zaporosczy, którzy tu przy tym woÿsku byli,—sami żołnierze moskiewsczy ruszycz sie nie chcieli. Gdym za zdaniem imć pana Zborowskie° y innych declarowałem sie, zem chciał do nich

do koła zesłac, chcząc ÿm persuadowac, zeby ku pociesze nieprzyacielskleÿ, teÿ wezdrgi w posłuszenstwie nie czynieli, ÿ iużem w drodze był do ych obozu, podtkał mie pan Zborowski, że się declarowali nie schodzic się do koła, ażbym ÿa odyachał. Gdym tedy widział, że się zchraniaią widzenia, temuż chcząc poleczic takowe ÿch ziątrzone umysły, posłałem do nich pana Herborlta (sic!) ÿ innych niektórych, ciążącz sobie takowego ych ÿ przeciwko mnie sie obescia, przytym napominaiącz ych, żeby wedle tego, yako sie przes posły swe wkm declarowali, wkm. służyli A iż teÿ wezdrgi tem widział przyczynę bydz, że ych donativum z łaski wkm nie doszło, słusznemi ÿ widomemi ratiami ukazało sie przyczynę, która zatrudnieła, że dotąd nie przywieziono im to, co towarzyszom ych oddało się z skarbu wkm Wskazałem tesz był strony porządku ciągnienia, gotowośći exterminowania niewiast etc Krótko pisząc, taki mi respons p Herbort przyniósł, że dokąd donativu(m) od wkm. obieczanego nie wezmą, słuchac ÿ podlegac zwierzchnosci urzedu mego nie chczą, ruszyc sie obozem nie myslą. Do soboty przyszłeÿ zconfoederowali sie czekac tego donativum Wtym czasie, ÿesliby co gwałtownego na mie przyszło, oboz zostawiwszy, gdybym dał znac, że tego potrzeba, chczą mie posiłkowac, a ÿesliby do przyszłeÿ soboty donativu(m) im nie było przywiezione, chczą z ÿnszeÿ miarÿ radzic o sobie

Yakom sie tego obawiał, y sam wkm. raczyłeś to rozumieć, że mi trudna miała byc sprawa z tymi ludzmi, tak teraz rzeczą samą tego doswiadczam. Żebym ych na barzego nie wsadził, nie posyłam ani wskazuie do nich nicz, zeby w contempt u nich tym barziey nie szło, iż sie bez nich obeisc nie moge, ÿednakze przes insze osoby maią mi sposobow szukac, ktorzÿ to czÿnią (ÿakoby sami z siebie), żeby sie ÿch mogło ad saniorem mentem przywieść. Przeto iutro u Czarowa chce stanąc; tam, ÿako P. Bóg zdarzy, bedziem sie z nieprzyacielem rosprawiac.

Z tym sie służbami memi (etc).—W obozie półmile od Czarowa die 22 junii 1610.

Рукописный сборникъ Библіотеки ординаціи Красинскихъ, по описи Ремб. № 470; по новой описи № 3916. Изъ этого сборника и слѣдующіе документы корреспонденціи, за исключеніемъ №№ 2, 8 и 9, которые изъ сборника по инвентарю № 329.

№ 2. Договорная запись объ избраніи королевича Владислава на Московское царство, данная гетманомъ Станиславомъ Жолкѣвскимъ князю Ѳедору Елецкому и Григорію Валуеву и посланная имъ королю Сигизмунду III (въ городкѣ подъ Царевымъ Займищемъ, ок. 25 іюня/5 іюля 1610 года).

Przysiega hetmanska y wszystkiego ryczerstwa ludziom moskiewskim, którzy w ostroku pod Czarowem bili

Czałuięmi ten s żywotworzączy chrest h(osu)d(a)rowi w(ielkieg)o h(osudar)a Zygmunta, krolia polskiego y w° xcia lit°, ÿ syna iego, h(osu)d(a)ra naszego krolewicza Władzisława Zigmuntowicza: ja, hetman Stanisław Żołkiewskÿ, y pułkowniczy, y rotmistrze swoimy duszami polskich y litewskich ludzi, y za cerkasow, y za heidokow, y za wszystkich służalich ludzi woiewodom: kniaziowi Fiedorowi Jeleczkiemu a Cheoru (!) Woluiemu (!), y dworzanom, y głowom strzeleczkim, y głowom kozaczkim, setnikom y dzieciom boiarzkim, służalim ludziom Rosiskiego h(osu)d(a)rstwa na tim, ze oni maią tak służić y prawić h(osu)darowi swoiemu krolewiczowi Władzi(sławowi) Zigmun(towiczowi), jako służeli przedtim pierwszym h(osu)darom swoim moskiewskim; a nąm—nad nimi zadnich hitrości nie czinicz, y skod im niiakim sposzobęm nie działać, y wiari chrześciansky u nich nie odeimowacz, y przestołow bożych nie pszować, y kościołów rzimskich w Moskiewskim h(osu)d(a)rstwie nie stroicz;—a bicz h(osu)d(a)rowi królewiczowi Władis(ławowi) na Moskiewskym h(osu)d(a)rstwie, iako pierwszy h(osu)d(a)rowie przyrodzeni y radzicz we wszytkim Rosieyskym h(osu)d(a)rstwie. A boiarom przyrodzonym moskiewskim bydz według pierwszeho zwiczaiu, a iemu h(osu)d(a)rowi królewiczowi Moskiewskie Rosiskie h(osu)d(a)rstwa, w oyczizni swoie, w zamki, we włosczi właszne woiewod y głow, wodzow polskich y litewskich ludzi nie posiłacz; y z woiewod, dworzan, głow, szetników y dzieci boiarskich, atamanow, strzelczow, kozakow, puskarzow y wszitkich służałich ludzy, ktorzy w Carowim Zamieszciu siedzieli, cetwernego y zamkowe° y denieżne° załowania y pomiesczia y oyczizni y ich starich w opatrzenia pomiestnich y oyczistich, które dawane za pierwszich h(osu)d(a)rów po teraznieyszy czasz—nie odeymowacz.

Oprocz tego, czo komu Wor dawał, ktory teraz nazywał sie carowiczem Dimitrem, i maiętnosci ich y statkow nie grabicz, y przykrosczi nad nimi y żonami ich nie czynicz, a w potrzebach, czo pobrąno litewskich koni y odzięnia, y zbroy, wszelakich rystunkow, tego u nich nie odeymowacz. Y woiewod, glow, dworzan, dzieci boiarskich y wszelakich służałich liudzij, ktorzy siedzieli w Carowim Zamiesczie w ostrozie na naszym chrestnim całowaniu, nie bydz między sobą y nie grabicz, y do Polski y do Litwi y w insze h(osu)d(a)rstwa ich nie odsiłacz, y zaselki inszą zadną chytrosczią y umisłęm zaboistwęm y grabiezęm nie czynicz, zon y dzieci ich nie rozriwacz y w plon ich sobie nie bracz, z zonami y z dzieczmi ich nie rozwodzicz, y ludzi ich poddanich nie odeymowacz A maią słuzicz ludzie y poddani ich według pierwszego zwiczaiu. A ma h(osu)d(a)r nasz, królewicz Władysław Zygmuntowicz, y h(osu)d(a)ra naszego królewicza hetmani, pułkowniczy, rotmistrze, porucznicy polaczy i litwa, cerkaszi, heyduczy y wszyszcy litewsczy ludzie służah moskiewskim ludziom ziszczicz prawdziwie y cczić ich według moskiewskiego zwyczaiu, h(osu)d(a)rstwa nie niszczić. A kto sie naziwa czarowiczem Dimitrem y na potym kto sie bendzie naziwał h(osu)d(a)ra y czarowicza Dimitra imieniem, tedy moskiewskich ludzi tich, ktorzy się poddali h(osu)d(a)rowi krolewiczowi w Carowim Zamiesczіu, tim worom nie podawacz, a do Wora o zadnym dziele nie posziłacz, a ktore zą̨mki trzyma Wor a cnych tim oyczowie y matki, zony y dzieci, pomiesczia y oiczizny, za te zą̨mki stacz y oczyszczіacz mą̨my, a worowskym ludziom ich nie widawacz, a w tych zą̨mkach dworzanie y dzieci boiarsczy swoimi pomiesczіami y oyczyznami według starich dawnich h(osu)d(a)rów naszych władacz maią. A co tesz ze dworzany, dzieczi boiarskich, oycow, matek, żon, dzieci, siostr y ludzi poddanych zawieziono do Polszky y do Litwy, h(osu)d(a)r nasz krol ÿ krolewicz Władisław Zygm(untowicz) tich ludzi odiskać y dworzanom y dziecziom boiarskim oycze, zony, siostry, matky, syny y poddane oddacz rozkazał A skoro da Pan Bóg poddacz się h(osu)d(a)rowi naszemu krolewiczowi Władisławowi Zygmuntowiczowi Moskwa oyczyzna, Smolensk,—tedy Zygmunth, krol polskÿ, odiscz ma precz ze wszytkim woyskięm swim od Smolinska, a u h(osu)d(a)ra naszego

krolewicza Władisława Zygmuntowicza zamku Smolinska i innich pogranicznich zą̨mkow nie ma odeymowacz.

Całuie tę̨n swię̨ti y zywotworzący chrest Hospodni na tym wszytkim, iako w tym pismie pyszano.

Русскій текстъ въ Сборникѣ Муханова, М., 1836, № 105, переизданъ въ приложеніи къ Запискамъ гетмана Жолкѣвскаго о Московской войнѣ, Спб., 1871, № 24, и у Bielowskiego Pisma Stanisława Zółkiewskiego, Lwów, 1861, 205—208. Польскій текстъ договора не былъ имъ извѣстенъ, онъ полнѣе, упоминаніе объ этомъ договорѣ королемъ Сигизмундомъ см. ниже, № 12.—Городокъ—укрѣпленіе.

№ 3. Письмо гетмана Жолкѣвскаго королю Сигизмунду III-му (въ первой половинѣ іюля 1610 года)

Od imć pana hetmana do krola jmci.

Po onegdaiszym pisaniu do w kr. mci, na kożdy dzień ktokolwiek z Moskwy przyiachał, wszyscy toż nachylenie chęci ludzkich przeciwko krolewiczowi jmci zgodnie powiadaią Boiarowie, którzy z listy̆ do Moskwy byli odemnie posłani, wrócili sie dzisieÿszego poranku. Te mi sprawe dali, że list wkmci ÿ ten, com ya pisał, także ÿ co ci boiarowie do nich pisali, wdzieczne od boiar przyieto. Odesłali ÿch do mnie dlatego nazad, żebym był pewien stateczneÿ chęci ych, ÿ że na kożdy dzień chczą mi dawać znac, co sie na Moskwie będzie działo. To mi tesz wskazali, że, nie ogledaiącz sie ni nacz, na Łobnym mieysczu dziś albo iutro chcą publicowac te listy, ÿ iesli to Pan Bog zdarzy, sdiąwszy̆ sie z mirem, ktory z nimi trzyma, chcą Suÿskiego poimac ÿ do mnie odesłać; jesliby sie tesz to nie zdarzyło, tedy chcą do mnie wszyscy, co ieno ÿch iest, przyiachac.

Powiadaią mi cziż boiarowie, że mieli Suÿskiego poimac, ale przyiachanie Arciema Izmaiła [1]) od tatar potwierdziło zas Suÿskiego rzeczy. Izmaiłow posłanÿ był od niego do woÿska tatarskiego, w którym starszymi: Batry-Gierey ÿ Kanty-mir murzowie, a zaś rachują to woÿsko nad 10,000, ale nie masz ÿch pewnie spełna 10,000.

Arciem Izmaiłow tę̨ od nich przyniosł wiadomosc smysloną, że pobili tatarowie woÿsko naszych, ktorzy są przy Impostorze [2]). Były potarczki w poniedziałek wieczór ÿ we wtorek poranu, bo tatarowie,

[1]) Окольничій Артемонъ Васильевичъ Измайловъ. Русская лѣтопись по Никонову списку, VIII, 136. [2]) Самозванецъ Лжедимитрій II.

przeprawiwszy się przes Okę communikiem, natarli byli ku obozowi naszych, ale dali im odpor Spolny był raz, nie tak, yako ten Ismałow na Moskwie udał Byt naszym Suyski, żeby ks Iwana, brata swego, y Kurakina posłał y z niemi te boiary, ktorzy sie ze mną w practykę wdali, ale boiarowie z ks Iwanem, bratem jego, y z Kurakinem yachac nie chcieli. Wyprawił przecie Suyski z trzysta siedmdziesiąt piechoty y kilka stuczek polnych z nimi, nad ktorymi przełożonym ks. Borys Łykow Przestrzegłem o tym p Sapiechę (!), ażeby tych ludzi mogli kędy zaskoczycz y nie dopuscicz ych do woyska tatarskiego

Czekam tedy, naj-jszy mciwy królu, na wiadomość, yaka sie z Moskwy poda, bo yesli P. Bog z miłosierdzia swego tak ułaczni rzeczy, yako to boiarowie radzą, tedybym zaraz następował do stolice Na rzeczy wątpliwe y niepewne w głodny kray, yakie iest wkoło Moskwy, z rozmysłem trzeba następować, żeby zaś niedostatkiem żywnosci woysko sie nie zgłodziło. Zaczym na siła inconvenientia moglibysmy sie narazic Z tym służby me...

C e d u ł a.

Bracia naszi, którzy są z Impostorem, przysłali do mnie posły z ofiarowaniem chęci, uskarzaiącz sie na kozaki, że Medynią nayachali. Więcz daią mi znac, że wiodą pana swego do tego, żeby sie udał do łaskj w. kr. mci, że posyła gonczyka, yako zwyczai przed wielkiemi posły, proszącz tesz, żeby posłanczy iego mieli wolny przeiazd do Łuk, Pskowa, Nowogroda etc Na offiarowanie chęci zyczliwosci dałem respons verbis humanitatis. O nayachaniu Medyni, żem kazał ztamtąd kozakom, ktorzy byli wyachali, wyiachac i że ya słusznieyszabym miał uskarzania sie przyczynę o Borowsk Krzemienskj y o tę Medynią, którą oni po zwycięstwie woyska w. kr mci osiedli. A iz sie iuz stało, nie biorę tego przed sie, dlatego, żeby nieprzyiaciel spolny nie cieszył sie i nie brał serca z naszey niezgody. Gonczyka co sie dotycze, powiedziałem, że posłanczom wolna droga, ale ten gonczyk ni do czego sie nie przyda; ma-li ten pan ych co czynicz, żeby serio czynił, posły posłał, a łaskj w. kr mci słuchał. O przepuszczenie posłów iego do Pskowa y inszych tam zamków powiedziałem, że tego bez wiadomosci y własnego w. kr. mci rozkazania uczynic nie mogę. Ta summa poselstwa y mego responsu.

№ 4. Письмо гетмана Жолкѣвскаго королю Сигизмунду III, подъ Можайскомъ, 18/28 іюля 1610 г.

List od imć pana hetmana do j kr. mci, z pod Możayska.

Będącz w oczekiwaniu wieści o tatarach, dla którey posłałem Hrehora Wołuiowa ÿ rothmistrza w k mci p Faliboga, przeszłey noczy przybiezał ieden moskwiczyn od stolice. Ten mi taką sprawę dał, że tatarowie pograbiwszy Borÿsa Łykowa, ktory był do nich z trochą strzelczow od Suÿskiego posłany tak, iz ledwie sam ten Łykow do Moskwy uciekł Że zatym, gdy iuz ÿ ta nadzieia Suÿskiego spadła, bo tatarowie tegosz dnia za Okę poszli, rozruch wielki stał sie na Moskwie, czego mi potwierdzieli synowie boiarsczy, ktorzy wczora z Moskwy wybiegli, a dziś tu o wtoreÿ godzinie z południa przypadli. Prosili mie, abym ych samych z tą nowiną do w. kr. mci posłał Yakosz nie bawiącz ych, przydawszy im p. Sredzinskiego, towarzysza swego, posyłąm ych do w. kr. mci. Sami ustnie dadzą sprawę, ÿako P Bog dla chwały ÿmienia swego przedsiewzięciu w. kr. mci drogę miłosiernie uścieła P. Sapieha z tym szalbierzem, ÿako dziś boiarsczy synowie sprawę daią, podstąpił pod Moskwę, ÿescze sie nam nie skarze; dalszÿ progress odkryie iego yntencyą, takali ÿest, o ÿakieÿ znac dawał. Jednakże to podstąpienie ukrywał przedemną ÿnaceÿ, nizli yako w liście pisał ÿ iako do mnie przez Hrydzia, sługe imć pana kanczlerza litewskiego, wskazywał, upewniaiącz mie, że sie nie miał pod Moskwę podmykac tak blisko, ÿako widzę uczynił. Woÿsko w. kr. mci ochotne ÿest bronicz ÿ za pomoczą Bożą nie dac następowac na sławę w. kr. mci ÿ na swe tesz krwawę prace ÿ garłowania. Daÿ Boże, tego nie było potrzeba, ale, ÿesliby ci tam ludzie chcieli czynic wstręt sprawom wkmci,—za bracią ych nie miec ÿ czynic przeciw nim, ÿako przeciwko nieprzyiacielom oÿczyznÿ, gotowi.

Za wzięciem teÿ wiadomosci pisałem list do ks. Mścisławskiego ÿ innych na Moskwie boiar, upewniaiącz ych o ratunku; acz, ÿako słyszę, nie trwożą się przed nim ÿ zrazu dali mu dobrÿ odpor, lecz z tych samych, ktorzÿ obeczni przy tym byli, raczysz sie w. kr. mść dostatecznieÿ o wszystkim sprawic

Z pod Mozaÿska 28 julÿ 1610.

Ceduła

Napisałem był dnia onegdayszego ten list do w kr. mci ÿ chciałem był zaraz posłac, ÿedno iz yedna wiesc, ÿesczem ieÿ ÿ sam wiary nie dawał y do w kr mci nicz, ieno co by było exploratu(m), posłac nie chciał, czekałem tedÿ ponowy. Dzis, to iest 30 july, o godzinie na półzegarku dziesiątÿ przybieżano z Moskwy daiąc znac, że iusz napewne ks Iwan Wasileÿ Suÿski w czerneczach; boiarze y wszystko pospolstwo przÿsięglo, oprócz krolewicza jmsci, niekomu sie nie zdawac Iam tesz iusz woysko ruszył. Yde w imie Boże ku stolicz prosto Z tych samÿch, ktorzy teraz przybiegli, posyłąm do w kr. mci Rozumiem, ze y Smolensk sie pokłoni

№ 5. Письмо гетмана Жолкѣвскаго королю Сигизмунду III, при Вязьмѣ, 23 іюля/2 августа 1610 г.

List od imć pana hetmana do j. kr mci, z Wiazmy, 2 aug. 1610.

Do częstych mdłym ramionom pracz ÿ kłopotow nie mało mi frasunku przyczyniło pisanie imć pana podkanczlerzego, w ktorym mi dał znac o niesposobnym zdrowiu w kr. mci. Doctora zaraz posyłąm, Pana Boga prosząc, aby P. Bog uzdrowicz w. kr. mść prędko raczył

Dnia onegdaÿsze° pisałem do w. kr. mci przes p. Szredzinskiego, co sie stało z Wasilem Suÿskiem ÿ z bracią iego; nieodmieni sie iuz ta nowina, pewnie iest postrzyżonÿ w Czudowym monasterze. Bracia iego byli w niebespieczenstwie od miru Ks. Iwan Suÿski wÿsłał do mnie ÿednę głowę strzeleczką z kilką synow boiarskich, swoich, domowników, prosząc mie, abym ks. Dymitra, brata iego, ÿ iego samego instancyą swą od boiar żałował. Zdało sie z wielu przyczyn waznych, zem ten list napisał do boiar. Posłali boiarowie do tego moskiewskie° woyska, które przy mnie iest, 30 boiar znacznych z listem swem, animuiąc ÿch, żeby nie odkładali w. kr mci y krolewiczowi jmści czołem uderzÿć, ukazuiącz z przewłoki, ÿakie szkodÿ ÿ niebespieczenstwa rostą

Ja, iz na pierwszÿ list nie wziąłem responsu, nicz inego, oprocz teÿ prosbÿ Iwana Suÿskiego, nie pisałem. Iz responsu nie mąm, ten mniemąm bydz impedyment, że, ÿako mi ta strzeleczka głowa po-

wiada, trzy są na Moskwie fachi: jedna patryarchy, ktory dali Galiczynowi czarstwo, druga Zacharego Lepuna, ktory corruptus Impostorowemi obietniczami, ktory iest swym zwyczaiem hoyny y dali zatym ten Lepunow Impostorowi, ale był oto in summo periculo,—mało go nie zabito, bo Mścisławskiego facha, ktory potężnie krolewiczowi jmści zyczy, praevalet za przyiachaniem tych boiar, ktorzy od tutecznego woyska yachali, y za moim tak blizko nastąpieniem, bo iuz tylko szesc mil, gdzem teras stanął od Moskwy. Tuszę, że będzie, da P. Bog, pocieszna na stronę w kr mci rezolucya Dzis iescze spodziewąm sie czo wiedzieć, bo ci boiarowie noczą byli w stoliczy. Impostor dotąd nicz nie poczynał przes gwałt, practykami spodziewa sie co sprawicz, z Lepunem, yakom wyzey wspomniał, stroi, bo Procopeiowi Lepunowj, ktory iest na Rezani, obieczuie wiecznymi czaszy w dział Rezan Dnia dzisieyszego podiezdzało kilkadziesiąth koni Impostorowych pod woysko w. kr mci, ale nie wskórali; yescze dwu koni upuścieli, przed naszą strazą uciekaiącz Inszego na ten czas nicz nie mąm Zalecząm sie zatym ..

№ 6. Письмо гетмана Жолкѣвскаго королю Сигизмунду III, подъ Москвой, 26 іюля/5 августа 1610 г.

List od imć pana hetmana do krola jmsci

Jakom w liście, przes doctora Stanisława pisanym, w. kr. mci oznaymił,—w przeszły wtorek stanąłem tu pod Moskwą

Gdy przednia straż nasza sie ukazała, moskiewska strasz rozumieiącz, że z woyska Impostorowego ludzie, yeli sie byli harczami scierać, potym, gdy sie dowiedzieli, że to z woyska w. kr. mci ludzie, zarazem yeli sie z naszymi mile witać Nadyachał potym Iwan Sołtykow, Wołuiow, y inszi boiarowie, ktorzy ze mną są Poczeli byli z sobą mówicz, witaiącz, obłapiaiącz sie z łzami. Rozmowe ych rozerwało podstąpienie pod Moskwę woyska Impostorowego, bo na przedmieszczu zapaleli czegielną, y niektóre budowania. Skoczyli ludzie, z Moskwy wysłani, ku temu ogniowi prosto, mimo Dziewiczy monaster, a wtym przybieżał do mnie od ks Mscisławskiego boiarzyn, sędziwy człowiek, daiącz mi znac, że na tym był ks. Mscisławskj, żeby sie był zemną o dobrym dziele znosił, ale iż worowszcy ludzie podstąpili, musiał kazać ysc na boy przeciwko niemu, proszącz mię przytem,

żebym im pomógł przeciwko Worowi, a przynamniey, kiedy tam ludzie swe przeciwko Worowi obróci, żeby z tą stroną nie było od woyska w kr mci ympedimentu Więcz, żebym do P Sapiechy (!) posłał, żeby zaniechał tego podiezdżania pod Moskwę, palenia etc Bracz opodal trochę, ale przecie od nas widziec było, kiedy z sobą harczowali. Odprawiłem tedy tego syna boiarskiego z tym, żem miał posłać do p Sapiehy, yzby sie z pokoiem zachował, a o dobrym dziele zasie rad chce z ks. Mscisławskiem y z yńszemi boiary zniesc

Z strony pomoczy dania, kiedy skonczem miedzy sobą dobre dzieło, w ten czas woyskiem w. kr mci chce ych bronicz y od Wora y od każdego nieprzyiaciela. Tegosz dnia wieczór, iuz po zachodzie słonca, przyiachali do mnie posłowie od tamtego woyska, oddali mi list od p. Sapiehy Iz sie było zpoznieło, az rano nazaiutrz powiedzieli mi sermonem poselstwa swego y ukazali mi pismo, yaki im oblig dał na sie Impostor Iam zarazem powiedzał, że na dobry tryb napadli, że sie przes posły chczą odnosić, prośby swe w. kr. mci yednak zarazem przypomniałem, iz to pismo mnie sie nie zda, osobliwie z strony wzmianki w nim o Siewierskiey ziemi Deklarowałem sie przecie, że ych do w kr. mci kaze przeprowadzić, nie wątpiącz, ze w. kr mci raczysz ych miłosciwie przyiącz y odpuscic.

Wspominali tesz z strony bezpieczenstwą, yako oni chczą z pilnoscią przestrzegac, żeby w tym bliskości (bo w półtora mil od siebie stoim) nie przyszło do yakich zaczepek, prosząc, abym y ia takze warował ym pokoy. Na tom powiedział, że y ia każe sie spokoinie swoim zachować, przyczyny nie dawać.

Posyłali znowu do p. Sapiehy, yako są od mnie rezolwowani. Co im znowu powtorzono, ukazą to w. kr. mci. Powiedzieli mi to, że Impostor chce do mnie posły posłac z upominki, alem się declarował, że o tym poruczenia zadnego od w. kr. mci nie maiącz, ani słuchać posłow iego, ani upominkow przymowac chcę, z panem Sapiehą de comunibus commodis radzić zawsze będę.

Prosieli mię zatym, żebym ych do w. kr mci odpuscieł, com y uczynieł Iuz to będzie na uwazeniu w. kr. mci, yaką odprawę raczysz im dać Chocbym chciał dać radę swoię, trudno, bo nie wiem, yesli czego więcey nie maią nadto, czo mnie ukazali. To yednak rozumiem dla zaciągnienia woyska tamtego, zeby ych gładko odprawicz,

ÿzby raczeÿ z łaski w kr mci spodziewali sie zasług swych nagrody, zarówno z tym drugiem ÿchze towarzystwem, ktorzy na ten czas są w woÿsku w kr mci Wczora pokóy był na wszystkie strony.

Radę mieli poranu na Moskwie, potym przysłał do mnie ks. Mscisławsky od siebie y od Boiar list; ÿam, nie odpisuiącz, posłancza odprawił, że list na list, a kończa w rzeczach nie będzie; raczey tego potrzeba, ÿzbysmy sie umawiali o dobrym dziele. Przysłał potym do mnie syna boiarskiego, że y sami boiarowie ze mną sie chczą zÿachac ÿ dla umowy wysłac, zebym czas ÿ mieÿsce naznaczył Iz sie było ku wieczorowi zchyleło, naznaczyłem godzinę trzecią po wschodzie słońca, mieysce na wielkiey drodze przeciw monasteru, a yesli wyslą na rozmowę z przednich boiar, że ÿa tesz wyszlę Iwana Sołtykowa ÿ Wołuiowa, p. podstolego Lwows(kiego), p. Bałabana, z niemi.

Przysłał dzis rano do mnie ks. Mscisławskÿ, że przy wczorayszeÿ stoi umowie ÿ chcą wysłac na rokowanie. Iam tesz swoim kazał gotowym bydz. Nicz innego ÿch nie zabawia, ÿeno całość religieÿ, wywodzi sie im to rozmaÿcie, ale nudni są na persuazye. Patryarcha golącz Galiczynowi, ten ÿch tą wiarą trwoży. Czyni sie w tym co sie moze, zeby im ten strach z umysłow wyiącz. Rzeczy są na wadze, eventus Same(mu) Panu Bogu iest wiadomy. Co ieno mogę, nicz sie nie opuscza, żebym mogł jako naÿlepiej usłuzyc w. k. m Atoli, nad zwyczai swoÿ, humane z nami postępuią. Wczora wieczór posłał mi ks. Mscisławskj misę wiśni ÿ malonow kilanaście, barzo wielkich ÿ dziwnie dobrych. Ks. Suÿszczy ieszcze za przystawami.

Z tym sie z unizonemi słuzbami w... Z Obozu pod Stolicą d. 5 augusti 1610.

Ceduła.

Po napisaniu listu tego wrócili sie z rokowania, którychem posyłał. Nicz inego ÿeno ta wątpliwosc z strony religieÿ ÿch trwoży. P. Bałaban, iz teyze religiey, barzo, ÿch utwierdził, że sie poczeli contentować; chce go posłac y do patryarchy, żeby go uspokoicz.

№ 7. Письмо гетмана Жолкѣвскаго королю Сигизмунду III, подъ Москвой, 13/23 августа 1610 года.

Od imci pana hetmana do krola jmsci.

Po onegdaÿszym mym do w. kr. mci pisaniu przysłali do mnie boiarowie ks. Daniela Miczeczkiego ÿ Thomiła Łukowskiego, dyaka,

z declaratią, że ynszych (którem ongi w kr mci posłał) swych affectatiey, poniewasz o nich poruczenia nie mam, nie chcą teraz wspominać, na posły swe, ktore do w kr. mci posłac maią, to wkładaiącz Ten sam artykuł z strony zamkow, chcącz, żeby im w instanti był warowany, bez czego do czałowania krestu krolewiczowi jmści przystąpicz nie chcą Iakoz słyszałem strony tego od zyczliwych w kr mci, ze wielki o tym był rozruch, bo iz boiarom, synom boiarskim, y innym wszystkiem ydzie o ych oyczyzny y pomiescia, ktore przy zamkach maią, boią sie, żeby nie byli od tego odstrychnieni, gdyby zamki[1]) puste zostały, była rzecz na sliskiem barzo mieyscu, bo gdybym im tego odmowił, yakom po ten czas czynił, odsyłaiącz ych do w. kr. mci, zaraz na tym artykule mieli sie łamać, wielka czesc inprimis plebis skłoniona do Impostora Patryarcha z swoią fachą byłby temu rad, żeby boiarzyna yakiego a Galiczynowi y teraz zyczy. Patrząc tedy na to, ze woyna w kr mci wdługoby poszła, gdyby zwłascza wedle zamysłu patryarchy rzeczy padły, ważyłem sie, choc poruczenia o tym od w. kr. mci niemaiącz, żem taki artykuł, o tych zamkach concypował, y przes swoych do boiar posłał; poprawowali go, yam zas tey poprawy przyiąc nie chciał. I tak oporem miedzy nami rzeczy były stanęły, a w tym w piątek przeszły przyiechali do mnie osobami 500 boiarow, stolnikow, dworzan, od których mówił ks. Czerkaski, wywodząc to, ze, czego chcą po mnie, iuz iest listem w. kr. mci, pod Smolenskiem danym, boiarom utwierdzono, że oyczyzny y pomiesczia swoie kazdemu maią bydz swobodne; zaczym to ynducował, jako nam dwory, ojczyzny, y pomiescia maią bydz wolne, kiedy kto ynszy w zamkach będzie rozkazował Widziałem wielki huk, wielkie motum tych ludzi, a prawie w ten czas przyyachał Andronow. Ieszczem był y nie czytał listu w. kr. mci, przezeń posłanego, wziąłem tedy sobie na deliberatią do iutrzejszego dnia, żeby po respons do mnie przyiachali Gdym po ych odyachaniu list w. kr. mci przeczytał, declarował mi Andronow, na którego w pisaniu swym odzywac się w kr. mść raczysz, że to nie miało być contra mentem w. kr. mci, gdybym na tę ych affectatią pozwolił, a patrząc zas, że sie

[1]) Одно слово запачкано чернилом.

na tym miały rzeczy łamać, woyne wdługą zaciągnąc (z wielu respectow, których w. kr. mci nie wypisuie; trochem ych dotknął w cedule cyframi do imci pana podkanczlerzego)—przysło mi nie odmawiać ym tego, tylko żeby iuz wiecey nie wznawiali, co mi obieczali, y podpisał ks Czerkaski z wielu ynnych ten artykuł, że w nim iuz niema bydz mcz odmieniono.

Insze, którem pozwolił, takie są, ktore sie referuią do w kr. mci smolenskich artykułów A czego u mnie prosieli, a ya o tym poruczenia nie miał, o to przes posły maią w k mść. prosic Z wielką contentatią odyachali odemnie ci boiarowie, prosząc, abym posłał do spisowania ad mundum tych artykułow Iakosz nazaiutrz rano posyłał do mnie Mscisławsky, zebym posłał do spisowania tych rzeczy. Patryarcha iął ych przeklinac; boiarowie, ktorzy u mnie w sobotę byli, onemu tesz łaiącz y popow, co przy niem byli, chcieli bic, az pouciekali w czerkwie Iednakze to ona yndignatia patryarszyna sprawiła, ze Telepniow, kanczlerz, ktory z niem y Galiczynem sie zzywa, iął siła rzeczy wtrączac nie słusznych, y contentiami dzien wczorayszy sie strawił Dzis znowu posłałem, declaruiącz, ze ninacz nowego niepozwolę, nie wiem czo oni ztamtąd przyniosą. Co dotąd iest, chciałem w. kr. mci oznaymic.

Z tym unizone służby swe.. Z obozu pod Moskwą d 23 aug. 1610.

№ 8. Договоръ гетмана Жолкѣвскаго съ московскими боярами, кн. Мстиславскимъ и др , объ избраніи Владислава на царство, посланный гетманомъ королю Сигизмунду III, подъ Москвой, 17/27 августа 1610 года.

Русскій текстъ въ Собраніи государственныхъ грамотъ и договоровъ, II, № 199, польскій у Bielowskiego, № 46; здѣсь приводимъ, по рукописи, начало польскаго текста, отличающееся варіантами.

Zawarcie między p. hetmanem a bojary moskiewskimi.

Najjaśniejszego i wielkiego h(ospo)d(a)ra Zygmunta III, bożą łaską króla polskiego i wielkiego xięcia litewskiego, ruskiego, pruszkiego, mazoweckiego, zmodzkiego, kijowskiego, wolińskiego, podlaskiego, inflanckiego, estońskiego, y inszych; i dziedzicznego króla szweczkiego, gottskiego, wandalskiego, xięcia fenlanczkiego i inszych etc etc.

etc, wojewoda kyjowskỳ, hettman koronỳ polskieỳ, starosta rohatyński, kamięnieczki i kałuskỳ, ja, Stanisław Stanisławowic z Zołkwi Zołkiewsky, wiadomo czynię tą moią prychoworną [1]) utwierdzonym zapisem [2]) W powsiesilnej w Trójcy sławiącego Pana Bogá miłości i woli i pobłogosławieniu ỳ po swięte namowie swięczyśtego Hermochena, patryarchy moskiewskiego ỳ wszytkiej Rusi, ỳ metropolitów, y archiepiskopow, ỳ episkopow, ỳ archimendrytów, yhumienów, y wszystkiego święczonego soboru, ỳ po przyhoworu wszystkich bojar ỳ okolicznych, y dworzan, ỳ dyakow y dumnych y stolicznich, y dworzanow, u strakazowych, y dworzanow zamków, ỳ taź głowy strzeleckich y wszelakich przykaznich ludzi, y dzieci boiarskich, gosci, targownych ludzi, strzelców, i kozaków, i puszkarzów, i wszelkich stanów służących i żyleczkich ludzi wielmożnego Moskiewskiego hospodarstwa bojarzy: knaz Fieodor Iwanowicz Szeremowłtt da Mścisławski, kniaz Wasilei Wasilewicz Galicyn, Fieodor Iwanowicz Szeremieciow, dumnych [3]) okoliczny kniaź Daniło Miezecki, i dumny diaky Wasilej Telepinow (i Tomiło Łuchowski [4]) y inszi zjeżdzali się ze mną i mowili, oznaymowali o obbraniu hosudara na Włodzimierskie, y Moskiewskie, y na wszytkie wielkie h(osu)da)rstwa Rosyszkiego, i przychoworzyli, ỳ dali mnie hettmanu swoỳ utwierdzony ỳ przychoworny zapisz (z podpisem) rąk ỳ pieczęci(ami), i swięty żywotworzący chrzest boży czałowali oni wszyscy bojarze i okoliczny, ỳ dworzanie, i diacy ỳ dumni, ỳ staliczny, ỳ dworzanie, ỳ strzelcy, i zilczy ỳ dworzanie zamkowi, ỳ głowy strzeleckie, ỳ wszelki prykazni ludzie, ỳ dzieci bojarscy, ỳ goście, ỳ targowi ludzie, ỳ strzelcy, kozacy, puskarze, i wszystkich stanów służali i żeleczy ludzie Moskiewskiego hospodarstwa [и т. д.].

№ 9. Предложенія боярскаго правительства гетману Жолкѣвскому, не вошедшія въ договоръ 17/27 августа 1610 года и перенесенныя къ переговорамъ съ самимъ королемъ Сигизмундомъ III.

Wielkiego h(osu)d(a)ra krola Zigmunta polskiego w. ks Lit. hetman Stanisław Stanísławowicz Żołkiewsky ziezdzał się z moskiew-

[1]) Biel. „tym moim umownym“... [2]) ibid. Iź po wszechmogącego. [3]) Bielow. [4]) Bielowski.

skiego h(osu)d(a)rstwa boiary z kniaziem Fieodorem Iwanowiczem Mscisławszkym, z kniazem Wasilem Waszelowiczem Galiczynem, z Fieodorem Iwanowiczem Seremecienym a s okolicznym kn(iaziem) Daniłęm Iwanowiczęm Miczerskim, z dumnimi dyaki, z Wasiełem Telepieżnym y stolnikięm Łuchomskym o hospodarskich y o ziemskych dzielach; mowili y stanowili, żebych na Włodzimirsskim y na Mosskiewskym h(osu)d(a)rstwie y na wszystkich wielkich y presławnych panstwach Rosyskiego carsztwa—wielkiemu hospodarowi krolewiczowi Władysławowi Zygmuntowiczowi, y iako condiciom, ktorym przi nim, hospodarem bydz, ÿ iako którym condiciom miedzy wielkiego hosudara Zygmunta, krola polskiego w ks. lit, y syna iego wielkiego h(ospo)d(a)ra naszego, krolewica Władysława Zygmuntowicza, y między ich wielkiemy hosudarstwy bydz, y temu wszystkiemu napissawszy według conditiey utwierdzone graniczy. Y utwierdziwszy ÿ ukrepiwszy swymi rękami ÿ pieczęczami moskiewskiego h(osu)d(a)rstwa boiarze: Fiedor Iwanowicz Mscisławski s towarzisami y wszystkiego Moskiewskiego hosudastwa wszelakie liudzie chrzest całowali, a hetman Żołkiewskÿ, y pułkowniczy, ÿ rothmistrze, y naprzednieysze rycerstwo, także na tych zapissach chrest czałowali za wielkiego h(osu)d(a)ra Zigmunta, krolia polskiego, y za w. x lit, y za syna iego, wielkiego h(osu)d(a)ra naszego, za krolewicza Władysława Zygmuntowicza, y za koronę polską y w. x. lit. y za wszystko ryczerstwo y te zapiszy między sobą wzięli.

A o ktorych condiciach hetman Stanisławowicz Stanisław Zołkiewsky Moskiewskiego hosudarstwa boiarom: kniaziu Fedorowi Iwanowiczowi Mszczisławskiemu z towarziszami powiedział, że onemu o tych conditiach krolewski nauki niemaż. I o tych postanowionich condiciach postanowili posłacz z Moskwy do wielkiego hosudara Zygmunta krolia posłow y tich niepostanowionich condicii regestr bożą miłoscią waszemu hospodarowi Zygmuntowi, krolowy polskiemu y w. x. lit., y sinowi iego, wielkiemu hosudarowi krolewiczowi Władisławowi Zygmuntowicowi, swięczysty Hermohen, patriarcha moskiewsky y wszytki Russy, y metropolitowie, y archiepiscowie, y episcopowie, y archimendritowie, ichumenowie, y wszytek oswieczony sobor, y boiarze, y okolicczni, y dworzanie, diiaczi dumni, y stolniczi, y strzelczowie, y dyaczy (!), y stolniczy, y dworzanie z zamkow, y

głowy strzeleczkie, y wszelaczi przykazni ludzie, y dzieci boiarsczy, y gosczie, y targowi ludzie—kazali bicz czołem.

1 Condicia. Żeby wielki hosudar Zygmunt krol pozałowal puscił na Włodzimierskie y Moskiewskie wielkie y przesławne h(osu)d(a)rstwa Rosiskiego carstwa, syna swego, hosudara naszego, krolewicza Władysława Zygmuntowicza. A hosudar nasz, krolewicz Władisław Zygmuntowicz pozałował okrzcicz sie w naszę prawosławną chrześcianską wiarę greczkiego zakonu, a krzcicz by bil onemu hosudarowi w Smoleńsku od metropolita Felareta rostowskiego y jaroslawskiego y od archiepiskopa smolenskiego y branskiego, żeby onego hosudara podkacz s cudotwornymi obrazy, swietymi krzyżami zywotworiaszczimi patriarsze, y metropolitom, y archiepiscopom, y episcopom y wszytkiemu oswieconemu soboru, y boiarom y wszytkim ludziom Moskiewskiego hosudarstwa według carskiego stąnu y dostoięnstwa

2. Condicia Żeby hosudar krolewicz Władysław Zygmuntowicz pozałował, bendącz na Moskiewskim hosudarstwi, od papieza rzymskiego y ich zakonu o wierze nie prosił y błogosławienstwa nie przymował y z nimi z tym nie ssiłał sie

3. Condicia. Ktorzy będą Moskiewskiego hosudarstwa liudzie duchownego stanu, albo służali y przikazni ktorychkolwiek stąnow, dlia iakichkolwiek miar, albo ktorzykolwiek goscie, y targowi liudzie dla swoich pozitkow, y dla beszpłatnego targu i folgi—zechczą swoim nierozumem od greczkiey wiary odstąpicz do rzimsky wiary y hosudarowi krolewiczowi Władysławowi Zygmuntowiczowi pozwolicz boiarom w wszitki ziemi takich karacz smierczią, a pomiesczia, y oiczyzny, y dwory, y maietnosczi bracz na siebie h(osu)d(a)ra, żeby za to miedzy h(osu)d(a)row y h(osu)d(a)rstw waszni y nienawisczi nie było, a byłyby hosudarstwa w pokoiu.

4. Condicia. Zeby h(osu)d(a)rowi krolewiczowi wziącz z sobą h(osu)d(a)rem w Moskiewskie h(osu)darstwo z Polszky y Litwy nie wielie liudzi, besz których iemu h(osu)d(a)rowi bicz nielsza, a niewieheby liudzi h(osu)d(a)r krolewicz pozałował, dla znisczenia naszego y spustoszenia, w Moskiewskie hosudarstwo nie brał.

5. Condicia W Litwie pisacz sie h(osu)d(a)rowi krolewiczowi Władisławowy Zygmuntowiczowi takze, iako pierwszy h(osu)d(a)rowie

carowie rosiszczi w tituli pyszali sie, a według pierwszego titułu pozałowacz iemu h(osu)d(a)rowi ni w czym nie wymowacz

6. Condicia Gdy Pan Bog błogosławi, przydzie czasz hosudarowi krolewiczowi Władisławowi zenicz sie y iemuby h(osu)d(a)rowi zenicz sie zebrawszy, w Moskiewskim hosudarstwi prawosławnÿ chrzescianskÿ greczkÿ wiary o kogo ma Bog błogosławi.

7. Condicia W utwierdzonych zapiszach, iako utfirdzał z boiary hetman koronny Stanisław Żołkiewsky, napiszano o zamki do Moskiewskiego h(osu)d(a)rstwa należącze, w ktorych teraz polszczi y litewszczy ludzie, także y o te, ktore na ten czasz za Worem z boiarÿ hetmąn postanowił, że wielkiemu h(osu)d(a)rowi Zigmuntowi, krolowi polskiemu, y synowi iego, wielkiemu hosudarowi naszemu, Władisławowi krolewiczowi, the zamki ze wszytkim, iako bely przed teraznieyszym smętkiem, do Moskiewskiego h(osu)d(a)rstwa ocyszczicz wielki by h(osu)d(a)r Zygmunt krol y szyn iego, wielky h(osu)d(a)r nasz, krolewicz Władisław Zygmuntowicz, według utwierdzenia hetmana Stanisława Zołkiewskiego, kazał te wszitki ząmki ze wszitkim oczisczicz do Moskiewskiego h(osu)d(a)rstwa, iako bely do ninieyszego smętku.

8 Condicia. Ktorzy liudzie bendą przy h(osu)d(a)ru, krolewiczu Polszky y Litwy, y timby liudziom h(osu)d(a)r krolewicz pomiesczia kazał dawacz nie blisko granicze, a w Smolensku y w innich pogranicznich ząmkach oszadzacz nie kazał, żeby w pogranicznich miastach w ziemskich dzielech stąd między h(osu)darmy wasny nie beło.

9. Condicia. Ktorzy dworzanie, y dzieci boiarszczy, strzelczy, y kozaczy, y puskarze y wszelczi służali y niesłużali liudzie, y dworzaszczy, y dzieci boiarskich, y strzelczow, y puskarzow, y wszelakich służalich y niesłużalich liudzi matki y siostrzy, zoni y dzieci y wszeliakie liudzie Rosiskiego hosudarstwa męzky y bialogłowsky płczi, podczasz ninieyszego smętku przy pierwszym caru, wsi lud, wzięte w plon do Polsky y Litwy, y wielkiby h(osu)d(a)r król pozałował, według utwierdzenia hetmana Stanisława Stanisławowicza Żołkiewskiego, tych wszystkich kazał odesławszy w Moskiewskie w h(osu)d(a)rstwo bez wykupu. Takze iako polszczy y litewszczy liudzie: pułkowniczi, y rotmistrze, slachta y wszelczi liudzie beli w plonie w

Moskiewkim h(osu)d(a)rstwie, oddani szą z Moskiewskiego h(osu)-d(a)rstwa hetmanowi Stanisławowi bez wykupu.

10 Condicia. Moskiewskiego h(osu)d(a)rstwa patriarcha, y metropolitowie, y archiepiscopowie, y episcopowie, y archimendritowie, yhumenowie, y wszystek oswieczony sobor, y boiarze y okolniczowie, y wszytkich stanów służali zileccy ludzie kazali bicz czołem, zeby wielki h(osu)d(a)r, Zygmunth krol, pozałował od Smolenska ze wszystkim swoim ryczerstwem odstąpił y ucisku Smolenskowi ni iakiego czinicz nie kazał, a w zapisie, na którym czałował chrest hetman Stanisław Zołkiewsky Carskiemu Ostrowie wdowy wszystkim woiennym ludziom napiszano, iako, da pan Bog, upokorzy się h(osu)d(a)rowi naiasnieyszemu krolewiczowi Władisławowi Zygmuntowiczowy crowi zamek Smolęnsk, tedy Zygmuntowi, krolowi polskiemu z w. x. lit., iscz od Smolenska przecz ze wszystkimi woiennimi ludzmi polskimi y litewskimy, a poruszenia y uczysnienia w posadziech y w uiezdzie niiakiego nie czynicz. A iako hetman Stanisław Zołkiewsky utfirdzał z boiari im swoim utfirdzeniu napiszał, ze iemu, wielkiemu h(osu)-d(a)rowi Zygmuntowi krolowi, bicz czołem y pisacz, zeby krol do Smolenska bicz nie kazał y ucisku zadnego zamkowi czynicz nie kazał. A wielkiby h(osu)d(a)r Zygmunt krol pozałował, według utwierdzenia, iako czałował krest hetman Stanisław Zołkiewsky, skutek uczinił, od Smolenska odstąpił y vcisku niiakiego Smolensku y uiazdv Smolenskiemu czinicz nie kazali, y liudziby wszytkich y litewskich ze wszytkiego Smolęnska viezdu kazał wiwiescz, a namowiwszy y postanowiwszy o tich condiciach y na nich by wszytkich y tich, ktore z boiari utwiedził hetman Stanisław Zołkiewsky, wielki h(osu)d(a)r Zygmunt krol y syn iego h(osu)d(u)rsky wielki h(osu)d(a)r nasz krolewicz Władisław Zygmuntowicz sami czałowali chrest y pp. rada coronny polsky y w x lit pułkowniczy, y rotmistrze, y naprzednieysze ryczerstwo, także te zapissy chrestnim czałowanim potwiedzeli, zeby tho vtwierdzenie beło moczne y nieodmienne na wieky. A skonczwszy y vmoczniwszy te dzieła waszemu hosudarowi Zygmuntowi krolowi y synowi iego w(ielikom)u h(osu)d(a)rowi Władisławowi Zigmuntowiczowi krolewiczowi utwierdzonimi (h)ramotami y chrestnim czałowaniem pozałowacz wielkiemu h(osu)d(a)rowi Zygmuntowi krolowi pusczicz syna swego wiel(kieg)o h(osu)d(a)ra naszego krolewicza Władisława Zyg-

muntowicza w moskiewskie hosudarstwo, a wielki h(osu)d(a)r nasz Władisław Zygmuntowicz pozałował sedł na swoy czarsky maiestat na rosiskie h(osu)d(a)rstwo nie mieszkającz, żeby iego wielkie h(osu)d(a)rstwa, będącz besz h(osu)d(a)ra, nie pustoszały y nie nisczały, a są(m) by wielki h(osu)d(a)r Zygmmynt krol pozałował ze wszytkimi polskimi i litewskimi ludzmi y ze wszytkim swoim ryczerstwem z moskiewskiego h(osu)d(a)rstwa sedł w swoie panstwo polskie, y litewskie, y ze wszystkich ząmkow y miast z moskiewskiego h(osu)d(a)rstwa polskich y litewskich ludzi wiwiescz. A gdy będzie seim, krol by x. j. m. pozwolił przysłacz na seim od wszystkiego moskiewskiego h(osu)d(a)rstwa posłow, zeby na tym seymie panowie rada Polsky y w x. Lit. y rzpta duchowna y swiecka to wszytko wielkie utwierdzenie pokrzepili y na tich utwierdzonich zapisach chrest czałowali, ze temu wszytkiemu utwierdzeniu bydz nieodmienno na wieky.

№ 10. Письмо гетмана Жолкѣвскаго королю Сигизмунду III по подтвержденіи договора боярами и гетманомъ, подъ Москвой 18/28 августа 1610 года.

Od pana hetmana do kr. jmści po odebraniu przysiegi od boiar

Pierwszy list napisałem do w kr. mci w poniedziałek przeszły. Zatrzymałem sie z posłaniem onego, iż boiarowie rzetelniey ięli ze mną przystępowac do umowy Jednakze, ÿako tego narodu zwyczai, wtrącali coraz nowe rzeczy, zaczym obsyłaniem y umawianiem straciły sie te kilka dni. Az dnia wczorayszego, skuteczny koniecz tym umowom uczÿnilismy, ÿ zawarli miedzy sobą, wedle przepisu, ktory w. kr. mci posyłam, a dnia dzisieÿszego to, co sie zawarło, chrzestnym całowaniem utwierdzieli. Napierwey ks. Fiedor Mscisławskj, po nim ks. Wasil Galiczyn, Fiedor Szeremet, ks. Daniło Miereczkj, Wasil Thelepniow, Thomiło Łagowskj, ktorzy od boiar byli na to deputowani, a potym z inszych stanow ludzie, z wielką ochotą, ÿako sie mogło powierzchnie widzieć, czałowali krest. A iutro, bo dzis zpoździło sie, mam zesłac do miasta w czerkiew sobornią, gdzie maią ynszi wszyscy boiarowie wiary sweÿ krolewiczowi poprzÿsiężenie oddać. I ÿa tesz z pp. rotmistrzami wedle tego pisma całowałem krest. Oprocz artykułu, ktory sie wspomniał w pierwszym liście, wszytko sie confor-

mowało do tych artykułow, ktore są od w kr mci pozwolone boiarom pod Smolenskiem Ten artykuł z strony zamkow, gwoli przyczynom, w pierwszym liście wypisanym, więcz y gwoli respektom, ktorem do im pana podkanclerzego cyframi wypisał, tak stanął Iutro mi tesz maią sie boiarowie declarowac, ktorych posłow do wkr mci wyprawią Teraz chciałem to tylko wkr. mci oznaymic, yle sie mogło baczyc z gestow, y z płaczu ych, szczerze sobie życzą krolewicza jmści. O to mię osobliwie prosili, żebym sie do wkr mci przyczyniał, zebys wkr mść. raczył rozkazac Smolenska nie dobywac, poniewasz że wszystka ziemia podaie sie na łaskę wkr mci y panowanie krolewicza jmści y miedzy artukuły to włozyli, zebym oto wkr. mci prosił, yakosz przy prosbie ych proszę wkrmci Oni tesz obieczali pisacz do Seyna, zeby sie upokorzył y całował krest na ymię krolewicza jmści Mam tesz to na pilnym baczeniu, żeby tych, których oni chcą od wkr. mci miec zniesionych, niepierwey znosic, azby szczerosc ych widziec.

Z tym służby me... z obozu pod Moskwą 28 aug. 1610.

№ 11. Письмо гетмана Жолкѣвскаго королю Сигизмунду III (подъ Москвой, 28 августа/7 сентября 1610 года) [1]).

Od imć pana hethmana do krola jmści.

Jakom przedtym wkr mci oznaymił o chęciach narodu moskiewsj(kiego), ktore ku wkr. mci y krolewiczowi jmści skłonili, im daley od przednieyszych aż do namnieyszych znacznieyszymi coraz documenti oswiadczaią tę chęć swoię.—P. Bog sam wie, co sie w serczach ludzkich kryc może, ale, yle sie moze widziec, szczerze nie obłudnie życzą sobie panowania jkr. mci. O krzczeniu y o ynszych [2]) conditiach, s ktorimi do wkr mci ks. Wasila Galiczyna z thowarzyszmi posyłaią, nie będzie trudnością [3]), bo y dnia onegdayszego, to iest w sobote, gdy boiarowie do patryarchy przyszli, przes ks.

[1]) Письмо это имѣется также въ рукописи по инвентарю № 329, по которой приводимъ варіанты, причемъ въ примѣчаніи означаемъ слова и выраженія отличающіяся, а въ текстъ вносимъ въ знакахъ [ ] слова и выраженія, не имѣющіяся въ первой рукописи. Дату возстановляемъ на основаніи сообщенія въ этомъ письмѣ, что бѣгство второго Самозванца изъ-подъ Москвы къ Калугѣ произошло „вчерашнею ночью", а оно, какъ извѣстно, случилось 26 августа/5 сентября 1610 года.

[2]) Рпс. 329 (стр. 118—120) вмѣсто ynszych постановлено: onych. [3]) вмѣсто rudnoscią—trudnoszczi.

Wasila Galiczyna declarowali sie, ze o chrzesczenie bić czołem ÿ prosic maią. Ale choc by tego jkr. mść [1]) nie uczynił (iego słowa [własne] piszę): „wolen Bog da hosudar, my iemu krest czalowali“ [2]). I idze nam prawie barzo dobrze w rzeczach, gdzie ten Galiczyn. Zaczym nie mam wątpliwosci, że wszystko ex animi sententia raczysz wkr. mść s timi posły postanowicz. W tym tegodniu zarasz wyiezdzaią pewnie, ÿ chczą sie pospieszic pilno do wkr. mci. Została trudnośc z Impostorem [3]). Oznaymiłem wkr. mci, patrząc tedy na to, iz służba woÿsku expiruie nie długo, a wiedząc (bom tego slabował), że odprawą, ktoraś w. kr mść posłom ÿch dać raczył, [rycerstwo] nie może sie contentowac, yzby tu na zimę bez płaceÿ na kreski słuzycz miało, więcz ÿz niepogody ÿ zimne czasy następuią, ÿ dla wielu ÿnszych respectow [których teraz nie wÿpisuie], widząc tych ludzi taką zatwardziałość ÿ zaslepienie, rezolwowałem sie w poselstwo się wiecey nie wdawac, nastąpic do nich, ÿ iesliby ÿnsze srzodki nie szły, przeciwko nim, ÿako przeciwko nieprzyaciołom, czynicz. Szedłem tedy do nich, expedito exercitu, bez wozów [s soboty przeslej na niedzielę] Ukryłem tak przedsiewziecie swe, że nie wiedzieli nicz, az godzina na dzien uÿrzeli woÿsko nad obozem swym uszÿkowane ÿ boiarowie moskiewszczy wszystką [swoią] potęgą wyszli [z miasta] ÿ złączyli sie ze mną.

Posłałem do pana Sapiehy, wzywaiącz go do siebie na rozmowę; ÿakosz przyiachał do mnie z kilkąnastą osob, woÿska tamtego deputowanych. Długie były miedzy nami mowy. Oni urgebant dwie rzeczy: iedna, żeby od zasług nie byli odstrychnieni, a pan ÿch, za ktorego powodem tak wiele czynieli ÿ ktoremu przes confederatią swą nieodstępowac go przysięgli, zeby iakiem udziałem znacznym od wkr. mci był contentowany.

Siła było około tego mow z strony zasług ych Declarowałem sie, ze wkr. mść unizenie prosić bedę, żebys wkr. mść raczył ÿch

---

[1]) вмѣсто jkr.mść. — królowic jmść. [2]) wolen poddci hosudar, my iemu chrzist calowali, iemu nąm prawici. Bardzo dobrze w rzeczach idzie ten Galicin. [3]) Zostawiłem w. kr. mci y posłałem j. m. k[rólewiczowi] copią poselstwa, s ktorim do pana Sapiehy y do tamtego woyska, ktore z nim iest, posla lem beł, y nie richlo impertinenter dali mi respons: przepiss posilam w. kr. mci, patrzać by na tho, iss sluzba woiska w. kr. mci expiruie.

zasługi z zasługami rycerstwa swego, pułku p Zborowskiego, na yedney szali położyc, a z strony pana ych, takzem obieczował, gdyby sie podał na łaskę w kr mci, żem miał takze onę mu ukazac, a Sambor, albo Grodno iemu conferowac raczył. Contentował sie tą moią declaratią y dali mi na to rękę, gdzieby ten pan ych nie chciał sie tym contentowac, że sie nim dłuzey bawic nie mieli.

Zaczym odwiodłem woysko, y swoie, y moskiewskie. Oni po odesciu moim mieli zaraz koło y approbowali wszyscy te concluzye p Sapiehy y towarzyszow, ktorzy z nim byli, a do Impostora, ktory w trzech milach był, w monasterze yednym tam, gdzie z swoią panią mieszkał, posłali, opowiedaiącz mu sie, gdziebỹ sie tym contentowac nie chciał, iz zamysłow mu iego pomagac nie chczą. Impostor, słyszącz o moim nastąpieniu, był barzo strwozon y nadsłuchywał tylko przes posły swoie, ktorych nadsyłał Bym sie był trochę daleỹ ruszył, zaraz by był tego dnia umykał: o czym maiącz przestrogę, gładkom go wspominał, życząc tego, abym go mogł dobrymi sposoby przywiesc ad obsequium wkr. mci, żeby iuż zatym panstwo Moskiewskie mogło sie skutecznie [1]) uspokoicz. Ale on choc posłom do siebie z koła posłanym nieỹakie nadzieie czynił, że sie miał tym ich podaniem contentowac, ỹnsze myslił, y do uciekania wszytko, co mu było potrzeba, sobie przygotowywał Słysząc ỹa o tym, porozumiałem sie z boiary, żeby noczy przeszłeỹ, [ktora dziś minęła] obiegnąc go w tym monasterze Iakoż by nie ỹeden zdraỹcza moskwiczyn, ktory z stolice do niego sie przedavł, doszłoby mu sie [było] koncza

Ruszyłem sie godzinę w nocz, szedłem przes miasto drewniane y murowane [zamki] ze wszystkim woỹskiem ỹ czudzoziemskim [2]), ku Mikulskiej drodze. Boiarowie iuz mie na teỹ tam drodze czekali Gdy iuz woysko zaciągnęło wprzod, a ỹam z boiary rozmawiał(się) o porządku ỹ sposobie dostąpienia [3]) tego monastera, przybiezał nieỹaki Puszkin [4]), ktory sie od Impostora wykradł, daiącz nam znac, że Impostor uciekł z kilką seth człeka [5]), wsadziwszỹ panią swoię ỹ inne

---

[1]) statecznie. [2]) i kozaki ku Alkuskij drodze. [3]) odstąpienia. [4]) Puskarz. [5]) z kilką uszedł człowieka.

białegłowy, co przy nieÿ były, na konie Chcząc wiedziec pewności [1]) rzeczy, zastanowiwszy woysko, bieżałem [2]) sam do p. Sapiehy, ktory do mnie wyiachał z obozu swego Potwierdził mi teÿ wiadomosci, bo ÿą miał od Wałaskiego [3]), ktory był sam przytem; ktory [4]) Impostor pospiesznie sie wdrogę pusczał; myslłem posłac za niem w pogonią, ale widziałem, że próżno, bo iuż w kilkunastu mil bez chyby od nas był, zaczym z teÿ przeiazdzkje ÿnszegosmy nie mieli pożÿtku [z teÿ przeiazdzki], ieno żesmy sie ÿ sami, ÿ konie pokłocili przes wszytkę nocz Wrociłem sie znowu przes miasto do obozu z niczym Mowiłem zaraz boiarom, żeby do Kaługi, ÿ do ÿnnych zamkow co prędzeÿ wyprawowali, w swiezeÿ teÿ nowinie ucieczenia iego, zeby sie zamkj zdawały na ÿmie krolewicza jmści, zanim gdziekolwiek, [iest zdanie moie], bedzie trzeba przy ludziech moskiewskich ze trzy tysiące ludzi naszych posłac ÿ obegnac iego—a boiarom [5]) chce dokazac, aby tym 3000 ludzi dali żołd na czwierc przyszłą. Bo ÿesli (się) im zołd nie da, pewnie sie ÿch nie zaciągnie. Na wszystkie strony patrząc, tu 3000 ludzi potrzebna by ÿła. Z ÿnszem woyskiem czo czynić, ÿ iesli to tak bedzie sie w. kr mci zdało [6]), radbym ÿako naÿpredzeÿ od w. kr. mci miał naukę ÿ kogoby nad tym woÿskiem przełozyc [7]) Z tymi woyski naszymi czo czynic, radbym od wkr. mci wiedział Rzeczy są nagłe, ÿ odwłokj nie cierpią. Z boiary ÿ z niemi samemi ÿeszczem sie nie mogł zrozumiec, bo tesz ieszcze imć pana starosty Chmielniczkiego niemasz. Yabym rad wszÿtko zawiesił do wkr. mci ÿnformatiey, lecz, yakom wyżey wspomniał, rzeczy sa nagłe ÿ nie wiem, yesli dopuszczą długiey odwłokj [8]). Zaden z polskich żołnierzow z Impostorem nie szedł

Domownikow kilka ÿako plata, ÿ inszi niektorzy, co sie przy panieÿ bawili, czi tylko z nim yachali. Boiarow ÿ dunczow wszytkich pod 500. Inszi zostali w obozie: przy naszych iest ÿch do pułtrzecia tysiąca, którzy czałowali chrzest na ÿmie królewicza jmści

---

[1]) pewne rzeczy. [2]) poszedłem [3]) od pana Walowskiego [4]) вмѣсто który—kiedy. [5]) boiarom moskiewskim choc dokuczac. [6]) podobało [7]) Въ рпс. 329 не достаетъ слѣдующихъ предложеній. [8]) Слѣдующія строки въ рпс 329 озаглавлены Ceduła.

Письма и инструкціи короля Сигизмунда III гетману Жолкѣвскому, №№ 12—17.

№ 12. Письмо короля Сигизмунда III гетману Жолкѣвскому, подъ Смоленскомъ, 11/21 августа 1610 года.

Od krola jmści do pana hethmana kor.

Wielmożny uprzeimie nam miły. Życzelibysmy byli sobie tego ÿ zaczętym sprawom tym, abysmy byli mogli tych, któreś do nas uprzeÿmosc wasza od tamtego woÿska wyprawieł, posłow ÿako naÿpredzeÿ odprawic ÿ żądania tak uprz w , ÿako ÿ cznego tamtego rycerstwa, uczynić dosÿc, ale to złe zdrowie nasze, ÿ w ktorym dzis iescze nas pan Bog trzyma, zachamowało przedsiewzięcie, ÿ wolą naszę. Abyś yednak uprz w. wiedziec mógł, że te prace ÿ staranie uprz. w. z powinną przymuiemy wdziecznoscią, ten list posłaciesmy do uprz. w. niemieszkanie kazali, w którym za te wszytkie, które uprz w. dla rzpltej dobrego ÿ sławy naszeÿ ponosisz kłopoty, prace ÿ trudÿ, łaskę ÿ baczenie nasze offiaruiemy. A żądamy, abys tymze sercem ÿ ochotą w dalszym postępku spraw tych, laborowac nie zaniechał, maiącz pilne oko na fortele narodu tego, ktoremi przes te wszystkie czasy, ba y z natury zgoła, z ludzmi postępowali, bo y teraz nie tylko w oney przysiedze, ktorą na uprz. w. przy Grodku wymogli, siła przyłożyli rzeczy, w ktorych ostroznie sie z pierwszymi, co do nas pod Smolensk naprzod przyiachali, postępowało. A to z strony syna naszego, od czegosmy my cum partycula zesli, a to dla dalszego seÿmowego o tym zniesienia bydz nie chcieli, więcz ÿ z strony kosciołow katoliczkich, któresmy my w tym panstwie warowali, co wszystko oni dzis na uprz. w. absolute wymocz sie zdali tą przysięgą. Więcz y te listy od Mscisławskiego, ÿaką subtelnoscią są pokryte, kazą uprz. w. znosic tego Impostora, a nie upewniaią o sweÿ ku nam powolności, ÿakobysmy my to bez pożytku na rzeczy niepewne ludzie swe dla nich, ÿ koszt, ÿ osobę swą ważyc mieli, y ačz wiemy pewnie, że w tym uprz. w. pro dexteritate sua upatruiesz, ÿ baczÿsz to dobrze, w szakosz ÿ mÿ przekładamy to uprz. w., abys z tymi ludzmi ostrożnie postępował, a nie zaczynał nicz z tymi tam, których oni zniesionych wprzód mieć chczą, ażby rzeczy nasze całe ÿ pewne zostały. Wczym pewnismy, że uprz. w. z zwykłego baczenia swego

zażyć bedziesz umiał Insze puncta listow uprz w. przes posły, którym sie tesz odprawa gotuie, swoÿ respons wezmą. Zyczemy zatym uprz. w od Pana Boga zdrowia

Z pod Smolenska, 21 aug 1610

№ 13. Инструкція (консидерація) короля Сигизмунда III гетману Станиславу Жолкѣвскому, чрезъ литовскаго референдарія, велижскаго старосту Александра Корвина-Госѣвскаго (подъ Смоленскомъ, 12/22 августа 1610 года[1]).

Puncta consideratyi[2]) panu Gąsiewskie(mu) y Andronowj pod Stolice od j. kr mci pod zdanie imć p hethmana podane[3]).

Potrzeba naprzod wszelakiem sposobem ukrzepić to w Mscisławskim, że iego przychylność, którą ma do kr. jmci ÿ do syna jkr. mci nietylko iest wdzięczna kr. jmści, ale y może bydz pewna nagrody sweÿ znaczneÿ na kazdym razie, tak od kr. jmsci, ÿako ÿ od królewicza jmści, co ÿako naÿostroznieÿ in amplissima forma przytem credensu, który sie do niego posyła, opowiedzieć mu trzeba.

Pokazać Mscisławskie(mu), że te rzeczy, których oni po jkr. mci żądaią,—zdadzą sie bydz przeciwne, bo żądać kr. jmści a syna na hospodarstwo, kłaść to nam, aby Wora znosił ÿ zamki, które Worowi hołduią, odiskał, a kazac wywodzic ludzie lite(wskie) z panstwa, kazac mu powroczić do Korony—ÿako to stać moze? Ktoż Wora znosić

---

[1]) 13/23 августа 1610 г. отправившись изъ-подъ Смоленска къ гетману подъ Москву „съ порученіемъ отъ короля“ (Русская Историческая Библіотека, I, 657—658), Госѣвскій прибылъ подъ Москву чрезъ нѣсколько дней послѣ заключенія договора (17/27 авг) объ избраніи Владислава, Андроновъ же—раньше. Объ этомъ въ нашемъ изслѣдованіи „Царь Василій Шуйскій и мѣста погребенія его въ Польшѣ“, гл. I, стр. 9, примѣч. Самъ Госѣвскій писалъ свое имя по-русски „Александеръ Корвинъ Гтосевскій, староста велижскій“ („Списокъ съ описи, что дали послы“ польскіе въ Москвѣ 25 іюня 1608 г., прилож къ Pamiętn. Stan. Niemojewskiego, изд. проф. Al. Hirschberg'a. Lwów, 1899, 323). [2]) Консидерація собственно—мнѣніе, воззрѣніе, предлагаемое другому для принятія во вниманіе въ своихъ дѣйствіяхъ, сообразно съ обстоятельствами. [3]) Въ рукописи по инвентарю № 329 этотъ документъ имѣется, подъ заглавіемъ: „Pewne puncta Consideratij panu Gosiewskiemu, referendarzowi w. x. L., i Andrzeyowi Hołowieckiemu pod stolice od j. k. m. posłane, w których zdania jm. p. hetmanowego zasiągać według iego we wszytkim obchodzić się maią. Помѣщаемъ важнѣйшіе варіанты.

będzie, jesli krolewskich ludzi nie będzie, jakosz przes krola zostaną ỹ w posłuszenstwie będą?

Pokazać Mscisławskiemu, że krol jmść w żądaniu ych o królewicza jmści, to z boiary dumnemi Sołtykiem, Masalskiem, Hramotynem [1]) ỹ z ynszemi tę rzecz uważaiącz, to naybarzey warował [2]), aby doskonale uspokoione państwo było. A gdzież pokoy pewny? Siła prowincye stolice nie słucha, siła ỹnszych zamków (mimo Wielgie Łukj, Pskow, Iwangrod, ziemie Siewierską) Moskwie rebellizowały, którą raz naypierwey potrzeba moczą y radą skutecznie uspokoić.

Pokazać Mscisławskiemu, że łacznicy y prędzey [3]) yednym zaiazdem kr jmść te wszystkie niewczasy ych uspokoic y w klubę wprawic ỹ łaską swą wszystkie okreslic pożałowania, daniny, o które proszą ỹ ktore od panow swoych miewac zwykli.

Podac Mscisławskie(mu) pod rozsądek—nie lepieyliby tych głow, które albo sobie panstwa życzyli, albo Worowi ganili, albo tę mieszaninę radzi widzieli, albo kr. jmści nieżyczeli,—po różnych rozesłac mieyscach, odległych ỹ mniey przyległych, albo potężnych, niżli w stolicy wszystkich na dalszy tumult ỹ niepokoy chowac, którzyby factiami swemi łaczno wzniecić mogli, a zatym ỹ samym boiarom niebezpieczenstwo przywieść, na co jkr. mść wolą swą zchyla. Ale o tym subtelnie ỹ cicho, którzy ỹ królowi jmści sczerze, ỹ z Mscisławskiem confidenter [4]), na co się do nich credense daią, y zato obieczowac ym wszelakie prawa ych oyczyzny, pomiescie nie tylko w cale zachowac, ale ỹ przydac według zwyczaiu ỹ naddać według łaski, byle tylko sami na to się schyleli, aby kr. jmść mogl tak wiele czasu miecz do zniesienia się z nimi o prawach ỹ zwyczaiach [5]) ỹ do postanowienia wszystkiego według żądania ych, y praw, a zwyczaiow tey ziemi.

Porozumiec się z Mscisławskim, nie lepieilibỹ było, gdyby oni z Suỹskim tak postąpili, aby Suỹskich wszystkich trzech do kr. jmsci odesłali, żeby factią swoią iuż nie trudnieli więcey stolice, a skarby, które z kazni czarzkiey miedzy się rozebrali, odyskac ỹ

---

[1]) По рис. № 329 „...z boiary dumnimi Szołtikowem, Marsałkiem (!); Ramozinem (!) y inszemi“... [2]) uważał y warował. [3]) y snadniey a prędzey... [4]) szczerze. [5]) ich.

ich oyczyzny zynventowawszy, do dalszey kr jmci nauki zatrzymali. Na to pa(nu) Gąsiewskiemu, referendarzowi w. ks. Lit, y tamtym drugim narodu moskiewskiego ludziom potrzeba napilnieysze oko miec, aby jkr mść sam pierweÿ to państwo uciszył, za tą, która iest teraz potęgą ÿ occazyą, ÿ wszystko niebezpieczenstwo zniosł, tak od Szalbierza, yako ÿ od tych recalcitrantow, którzy stolice nie słuchaią. Bo się obawiac trzeba, ażeby za odesciem kr. jmści, nowe Wora z tatary zkąd ÿnąd nie zaszły practyki, zaczymbÿ oni mieli to na kr jmść, że tych niewczasow ych nie zniosł, ÿ mogliby umknącz przysięgi, uczynioneÿ kr jmści, bez winy.

A chocby tesz ÿ statecznosci swey dotrzymali w wierze swey ku kr. jmści y królewicza jmści, tedy się przecie na to oglądać potrzeba, że kiedyby dla zniesienia nowych mieszanin (a nie byłoby bez nich, póki Wor ÿ Zaruckj stoią, chocby ludzie lite(wscy) ÿ Sapieha odeszli), znowuby nastąpic przyszło kr. jmści cięższe ziemie ÿ włosci tych tu znisczenie napadło; ÿ tak panstwo by się drugi raz pustoszyło, a zatym trudnieyszy ubogich ludzi ratunek ÿ wskoranie.

Więcz ÿ duchowienstwo, począwszy od patrÿarchy, łaczniey by sie upewniło, gdyby im uczciwosc oddał zwyczainą ÿ pewnosci obrzędow ych ukrzepił łaską ÿ żalowaniem swym, ÿako ten, który różnym narodom rozkazuącz, kożdego przy wierze ÿ żądaniu swoim nietylko zatrzymawa, ale broni według praw każdey ziemie ÿ prowincyei sobie podległeÿ.

Porozumiec sie z Mscisławskiem, zkąd żołnierzowj płaca ma ÿsc, ÿako ią Wor obieczował milionami, ale przecie bydz musi, gdyż sie ten wszystek zaciąg [j kr. mci] stał, za wezwaniem silu[1]) boiar moskiewskich samego jkr. mci ÿ na uspokoienie państwa moskiews. dla uięcia krwie chrzescianskieÿ To yednak król. jmść w porządku ÿ z ochroną mieć chce, aby po króla jmści poznali wszelakie siebie samych ÿ oyczyzny swey ochronę.

Odkrÿc ÿ to nie wadzi komu sie zdac bedzie z confidentow kr. jmści, co za conditie Wor ÿ przysięgą utwierdzone kr. jmści podał, na ktorych moglby dla pozytku swego ÿ rzptej kr. jmść prze-

[1]) вмѣсто silu—listu.

stac, aby nicz więcey nie uczynił tylko sam odszedł, a Lit(winom) do Wora pozwolił. Gorszaby była ỳ boiar y stolice conditia, ale rozumieiącz kr jmść o ych statecznej życzliwosci sobie, ỳ chcząc ych uciszyc, yescze sie na to nachylic nie chce. P referendarz z karty posłaney zrozumie conditie iego

O zamkach, ỳ urzędach zamkowych wszak to kr. jmść w pierwszych contractach [1]) Sołtykowych zawarł, że zwyczaiow, urzędow, praw ych nigdzey gwałcic nie chce, yednak że do doskonałego państwa tego uspokoienia będzie potrzeba na pogranicznych zamkach ỳ w ynszych ludzi pewneỳ liczby dla tego, aby hamowali swawolnych, yesliby którzy gwałtem komu w posiłek isc z Litwy, albo z Polski do Moskwy chcieli Oczym łatwie kr jmść z dumnemi boiary umowić się może, kiedy wszystkie sam znieść niebespieczenstwa przypadaiące skądkolwiek.

Nadewszystko upewnic potrzeba tak patryarchę, yako y duchowienstwo wszystko, że ych cerkwie, obrzędy koscielne, oyczyzny czerkiewne ỳ kanony [2]) swoie wszystkie executią będą doskonałą miałỳ, ỳ trwałość pożytkow A nad to yescze, zwyczaiem hospodarow ych, znaczne załowania y miłościwe inszych wszystkich confederatiey [3]) ỳ obyczaiow, któreby sie nalesc ỳ upatrzyc mogły, będą miedzỳ sobą maczac y szukać, yakoby ta ziemia pierweỳ uspokoienie swe przes srodek kr. jmści wzięła.

Co wszystko łaską swą pańską jkr. mść nagradzac obieczuie, ktorzyby ỳ starania y rozumu swego na to przyłozyli, gdyz te ych postulata podeyrzane się bydz zdadzą: prosic o królewicza, krest mu całowac, a kazac mu znosic Wora; zamkỳ ỳ prowincye odỳskowac, a odstąpic nazad ỳ wywiesc woyska swe. Anuzby odstąpiwszy ỳ zwiodszy ludzie, znowu kto occupowal stolice, znowu się Wor pokrzepił, znowu się zamieszanie stało, znowu zamki rebellizowały, alisci ỳ krestne całowanie wniwecz, y kr jmść oszukany [4]).

Ostatek biegłosci tych, którym się [to] zlecza ỳ staraniu porucza, aby to, czo czas, rzecz ỳ occazya poda, czynili, persuadowali ỳ robili.

---

[1]) condiciach. [2]) canonie. [3]) consideracy. [4]) oszukanie.

№ 14. Дополнительная инструкція (консидерація) короля Сигизмунда III гетману Жолкѣвскому, чрезъ литовскаго референдарія Александра Госѣвскаго (подъ Смоленскомъ).

Consideratie do podania imć panu w-dzie kiows [kiemu] przes p referendarza lit. od jkr mci z pod Smolenska posłane.

Iesli narod Moskiewskj nacierać na to będzie, aby krolewicza jmści nieodwłocznie na panstwo to kr jmść miał podac, co czynicz? Ponieważ wszystkie declaratie jkr mci y te, co z razu po seÿmie na następuiączych się seymikach czynieły, ÿ te, co, z Lublina wyiezdzaiąc, deputatom się dały, ÿ te, co się z Wilna ÿ z pod Smolenska posłały, ra(ti)onem boni publici, nie ÿakiego privatnego pożytku, obieczowały et in rem reipublicae, nie sobie, wszystko prowadzic miało: a zatym postępkiem co innegoby się pokazalo, ÿ wzięliby ansam malevoli do nowego tumultu, a pretext iego stąd raźnieÿszy, zaczym czudzeby się uspokoiło ÿakokolwiek panstwo, a swoie by sie nieporządnie pomieszało, zwłascza ÿesli absque scitu et consilio ordinum w teÿ mierze co definitive stanie: więcz druga nie mnieÿsza, patrząc na młode lata krolewicza jmści, ktore ÿ dalszego czwiczenia, ÿ głębszych nauk, ÿ doskonalszego potrzebuią postanowienia do gubernatÿei takiego panstwa, to wszystko prędką dispositią pomieszaćbÿ y panowac, a bodaÿ ÿ nie zaniechac musiało z niebezpieczenstwem ÿakiem wychowania, ktore, gdÿbÿ mu się odięło, siłabÿ ÿ w sumnieniu przed Bogiem, ÿ w postępkach przed ludzmi, ÿ w pociechach swych kr. jmść zostac musiał, podawszy go, przed czasem przystoinem, na rządzenie, latom ÿ czwiczeniu iescze nie podobne. Do tego narod taki, któremu ex una religione fides lubrica, z obyczaiow grubych, serce uporne, u którego srogość za prawo, niewola w przyrodzenie poszła, gdzie obyczaie grube, życie rozpustne, ÿ zgorszenia pełne, przy ktorych mogłaby nie tylko natura młoda królewicza jmści się napsowac, ale ÿ zdrowie o niebespieczenstwo przywieść, zaczym wraz y syn w niepewnym panstwie y ociec w zamieszanym krolestwie mogłby periclitari K temu ÿesliby oni krolewica tylko teraz na panstwo obrali y wezwali, pocoby jkrmść ÿ daleÿ ztąd ruszac się miał ku stolicy, ponieważby gubernari od

kr jmści nie chcieli I przetosz, na te wszystkie consyderatie potrzeba imć panu hethmanowj oko mieć, a w pierwsze weÿrzec z Sołtykiem y inszemi contracty, w których w tey sameÿ sprawie cum conditione, jesli postępowalo się To iest ÿesli to iusz wola będzie Boza, yesli wszystkich zgoda nastąpi na doskonale we wszystkiem uspokoione panstwo, nie będzie od tego jkr. mść. bydz raczył, a to ea mente się czyniło, aby y, słowa swego panskiego ochraniaiąc, nalazł sobie czas zniesc się cum ordinibus regni o tym y syna, ÿako ociec, na bespieczne panstwo, a w leciech podobnych obrócił.

№ 15. Письмо короля Сигизмунда III гетману Жолкѣвскому, подъ Смоленскомъ, 19/29 августа 1610 года.

Od króla jmści do pana hethmana pod Moskwę

Wielmożny uprzejmie nam miły Z kożdey miary to widziemy, że narod ten wszystkę uprz w. szczerosc, na yakies subtelnosci swoie przywiesc temi tractatami chce, ÿ nie tak, ÿako scisniony niewczasem, ale, yako naÿswobodnieÿszy, rosposciera conditie swoie. Pewnismy, ze uprz. w. na ÿch fortele ÿ przewrotnosc masz pilne oko, pewnismy, że y occazyei, ÿesliby się które podawały ku pożytkowi rzptey, nie zaniechiwasz, alec iuz podobno uprz. w. ledwo nielepiei iąc się consilia takich, ktoreby szczerze uspokoienia panstwa tego, y osoby ze krwie ruskich xiążąth pragneli, ktorym uprz. w. łaskę naszę doskonale obieczowac mozesz, ÿ to, co się do szczęsliwego teÿ imprezy konca zeÿdzie, nie odmawiac. Bo tym, ktorzy albo sobie komu ÿnszemu nieprzystoinie mimo nas to panstwo ganić chczą, iuz y naÿwiętsze niepodołaią zasie siły na upor, a predkosci potrzeba. Radzibysmyc my nieprzyiacielowi yako naisilnieÿszy byli w dostatkach, ale ze go panstwom naszem P Bog nie dał, yako uprz. w wiedziec mozesz, przydzie rozumem, predkoscią ÿ ręka rÿcerstwa naszego ych uchodzic, skąd y oni prędzey serce stracą, prędzeÿ oyczyznie sweÿ rozszerzenie sprawią, prędzeÿ nas ÿ siebie contentuią, prędzeÿ sławę narodu swego po swiecie rozszerzą, prędzeÿ żołdu swego doÿdą. Widziemyc my y to, zeby uprz. w. siła pomogło fortunne expugnatiey smolenskiey powodzenie, ale w tym iescze pan Bog wyroku swego nie podal, y u nas tesz podobnego sposobu w posiłkach nie masz, kuszono się teraz, pod złe zdrowie

nasze, rozmaitemi przewagami o to, ale Pan Bog do łaski swey odłożył. Podaią nam niektorzy to zdanie swoie, abysmy od uprz w. piechoty zasięgli, ktorey przy nas o male, a snac tam strzelczow moskiewskich iest kila tysiecy przy uprz w, ktorzy nie tylko nam tu służyc, ale ÿ do Polski obieczowac się maią Yeslibys uprz w widział ÿ podobienstwo wiary takieÿ w nich ÿ szerosc w przesciu bez przystawow, nie wadziłoby ych sam obrocic. Jestci y niemieczkieÿ piechoty czos przy uprz. w. sposobneÿ, ale tu kunstowac ÿ tumultuowac się moze, czegobysmy pod bokiem swym nie zyczeli. Polskieÿ piechoty iesli bÿ co było, którą bys uprz w. nas na czas wesprzec mogł, bez umnieyszenia znacznego ÿ potrzebnego posiłkow swych, radzibyzmy to widzieli. Wszakosz na tym baczemy, że wszystko zawisło, aby resolutią narodowi temu pokazac taką, za ktorąby na sens ÿntentÿei naszei się oni, nie mÿ na ich, obraczali, bo ÿ owoci spadliby ciężko za tamtymi, gdyby wszystkę teÿ swoieÿ brawuryei nadzieię stracili

Uprz w. widzisz na oko, że rzeczy są lubo ieszcze cruda, ale przecie takie, ktore łacznoby dozrzały, maiącz ÿakikolwiek potęg zyczliwosci po pewney czesci narodu tego, ktorego rady naśladowac czasem szkoda, bo y ten sam, straciwszy nadzieię, yako śliski cofnie się snadnie. Pewnismy tego po cznym narodzie polskiem, zec oni, ÿ oÿczyznie swey do czasu ÿ nam, panu swemu, wyrozumieią a obaczywszy, że będzie, z czego płacic, przyłozy zwykłeÿ ochoty sweÿ ÿ serca niestrwozonego do ÿakiego dobrego końca teÿ sprawy, choc na kreski służącz A zasie im kiedy co w długu zostało? Aza kiedy swego nie doszli? Aza im łaska nasza zawarta? Ten punct ma pokazac światu ÿ dzieło polskie w rycerskich postępkach y cznotę ych wrodzoną w zyczliwosci ku panu. Do czego bez wątpienia, ze y uprz. w. zwykła przodkow swych wiarą ÿ zwyczainą swoią z młodych lath odwagą puscisz się. Ktoszby pokoiem tych rzeczy konczyc nie wolał, by to tak stanąc mogło Ale patrzaiącz po rzeczach, zewsząd pewnosci nie masz, zewsząd niebespieczenstwa dosycz,— ale y w tym dalszego bedziem uprz. w. czekac zdania ÿ sposobu, predkieÿ od uprzeymosci waszey o teÿ tam piechocie ÿ o innych sprawach spodziewaiącz się wiadomosci.

Zyczemy . Z pod Smolenska d. 29 aug 1610.

№ 16 Письмо короля Сигизмунда III гетману Жолкѣвскому, по полученіи договора 17/27 августа 1610 года объ избраніи Владислава на царство (подъ Смоленскомъ).

Do pana hetmana pod Moskwę od j kr mci

Wielmozny, Wiara y staranie uprz w we wszystkich sprawach naszych y rzptej takie zawsze było, o ktorymesmy my nie powątpiewali nigdy, ani tracili na nim y w pogotowiu z tym narodem. Pewnismy y widziemy to na oko, że uprz w według natieyi tych ludzi, a czasu stosował, bo lubobys tesz był uprz. w. naszę w tey mierze declaratią wiedział, eruditati rerum, yako sam uprz. w. piszesz, prozno było ynszego ynacey według potrzeby dodawac ognia Myśmy wprawdzie wiel(kiego) kanclerza lit(ewskiego) do uprz. w. posłać nie mogli, ÿ dla tego, że tesz pod ten czas prawie żądania uprz. w., do ułacnienia pewnych spraw swych, od nas się był licentiował: boiary iednak moskiewskie, ÿ uro(dzonego) referendarza lit(ewskiego) posłaliśmy, ktorego ze w drodze niesposobność ÿakas zatrzymała, prozno mu było pospieszyć Wszakosz, ÿako to uprz. w piszesz, łaczno tych rzeczy wetowac z tymi posłami yedzie, ktorych stolica do nas wyprawuie. Tuszemÿ ÿ sami temu pewnie, bo się im to, co widziemy lubricum, odkryc musi. Ale ÿesli ÿakiego nie przyniesie (ÿako to te rzeczy zwykły, ktore się wnoszą) zamieszania y cięższey trudnosci, to iuz czas pokaze. Posłalismy my do uprz w. nowe w tych tam, któresmy potrzebne bydz baczeli, consyderatie. Tegosmy pewni, ze uprz. w, ÿakos począł, o oÿczyznie w teÿ mierze ÿ rzeczy naszych chętnie staraniem ÿ pracą swą posiłkowac nie ustaniesz, bo ÿesli kiedy, na dokonczeniu rzeczy pewnie wytrwania potrzeba. Bo lubo my rozumienie swoie do tego schylic możem, że ci ludzie bez wielkiey subtelnosci do nas ÿ syna naszego serce schyleli; przecie, mimo fortelne rozumy ÿ niepewną wiarę, ktora się za lada wiatrem, ÿako trzcina chwieie, w nich, te ÿch żądania, ktore w contractach zawarli z uprz. w, siła zdadzą w sobie miec przeciwnosci. Bo o syna prosić, abysmy, go im pozwoleli, żądać tego, abysmy Wora zniesli, a przykładac to, abysmy y sami od Smolenska odciągneli ÿ woyska nasze zwiedli, rzecz ÿakas pełna suspicyi. Więcz odstą-

pić nam za takiem zaciągiem, nie pokazawszy namnieyszy nawet nadzieie odyskania tego koronie, co się dawno od tego narodu odięło, a od nas to recuperować obiecało, yakobyśmy mogli obieczowac sobie spokoine panstw naszych chwile pod tak zwłaszcza czasy zamieszane fałszyweÿ sąsiedzkiej przyiazni, która iuż poczęła bez przyczyny sięgac przes granice spokoinych poddanych naszych.

Dobrec to są początki, ktores uprz. w. do skutku przyprowadzieł pieczołowaniem swoim, że y Suÿsczÿ w ręku naszych będą ÿ daniny odiąc podane(!), więcz y mieyscza te Suÿskim na mieszkanie. ci ludzie cierpią: ale yakie upewnienie wiary ich ku nam y bespieczenstwa ych od zdrady, yesli przychylnych Suyskim, przychylnych sobie, przychylnych temu Worowi, nie zniosą y nie uprzątną; a nadewszystko yesli pograniczne zamki nie w naszych ręku, y na zamku Moskiewskiem nie nasze praesidia będą? Lud to iest y w sercu, y w wierze sliski, ktory po te wszystkie czasy tylko fortuny nachylenia patrzał, a za potęgą szedł. Więcz y mieysca te, Syuskim na mieszkanie naznaczone, tym samem niepewne, ze w Moskwie małoli oni fortylow swych maią, a pogotowiu w uspokoionym doskonale panstwie. Owszem oni blizey granice panstw naszych tym barziey umknąc się mogą. Narod to przewrotny y, kiedy naywietszą confidentią zawrze z kim, najbarziey mysli, yako oszukać. Pewnismy tedy, że uprz. w. nie oddalisz się z tamtą az to opatrzywszy, co rzeczom y warunkom tych zamysłow naszych potrzebno bydz widzisz. A potym o dalszym progressie tych rzeczy uprz. w. żądaniu ustnie z uprz. w. rozmowic sie nam przydzie. Zyczemy...

№ 17. Письмо короля Сигизмунда III гетману Жолкѣвскому, подъ Смоленскомъ, 10/20 сентября 1610 года.

Od krola j. mści do pana hethmana

JWielmożny uprzejmie nam miły. Baczemy to na oko, że nam na staraniu uprz w nicz nie zschodzi, y w tamtych sprawach moskiewskich. Bo lubo ieszcze czelu naszego rzeczy niedoszły ÿ tego, do którego zmierzamy, kresu, ludzi to grubosci ÿ dzikim ÿch obyczaiom przypisowac przychodzi, ktorzy trudnoscią swoią, ÿ nie

duffnoscią rzeczy do tego terminu przywiedli, na ktorym uprz. w. stanąc przyszło. Pewnismy iednak, że uprz. w. dotąd zrozumiawszy declaratią naszę, przes ur. referendarza lit(ewskiego) posłaną, tak sprawy te kierowac zaczniesz z tymi, którzy się nam życzliwoscią swoią offiaruią, że y słowo nasze, ktorego naÿpilnieÿ w teÿ mierze strzeżem u wiernych poddanych naszych, na swym placu stanie, ÿ młodosc syna naszego do słusznego czasu przydzie O czym my tesz z tymi posły tractowac nie zaniechamy, ktorych nam sam uprz. w obieczuiesz. I acz ci by nam bytnosc osoby uprz w. bardzo sam pod ten czas przyiazdu ych potrzebna się zdała dla umawiania z nimi dostatecznieyszego tych, zaczętych przes uprz w , tractatow, ale zas pogledaiącz na niepewnosc wiary ludzi tych w stoliczy, na blizkosc woÿska impostorowego, na rycerstwo woÿska naszego nieukolyszane, obawiamy się, aby skądkolwiek ÿaka nie padła mieszanina ÿ odwroth ludzi, w wierze sweÿ tak lekkich, zwłaszcza że yescze nie są ugruntowani w teÿ sweÿ ku nam zÿczliwosci, a drudzy podobno tylko figurate nam się zdadzą sprzÿiac, a o sobie przemyślaią. Wszakosz daiemy to na zdanie ÿ wolą uprz w., jeslibys baczył, że tuto ÿ powierzyc komu rządy ÿ odyachac możesz, aby się do nas pod ten czas dla znieszenią się o tych rzeczach nademknął. Nie wadziłoby ÿ to miedzy te ludzie podawac przes pewne conjidentj, zesmy my tyłko na doskonałe ÿ uspokoione panstwo syna swego pozwali, ktore daleko yescze od pewnego pokoiu, bo ÿ Rezanska włosc stolice nie słucha, ÿ Siewierska ziemia za Szalbierzem, ÿ Pskow, ÿ Wielkie Luki, ÿ innych siła zamkow nie są w posłuszenstwie. Uspokaiącz to tedy pierweÿ nam przydzie, nizli młodosc naszego sÿna na te niepokoie podac. Więcz ÿ to pozwolenie przes seÿmu, ÿako się z pierwszymi mowiło, stanąc by nie mogło.

Co wszystko dextre by trzeba temu narodowi persuadowac, gdyzmy trudno, bysmy daleÿ w tych sdrawach, ÿako to uprz. w. u siebie uwazyc możesz, co postąpic mieli. Bo ÿ tak nasz iuz po Polscze dosÿc invidii et malevoli roznoszą, że my ÿch kosztem nie Rzpltej, ale potomstwa swego pożytku szukamy. Co się dotycze ur. starosty Uswaidskiego zyczlimosci, mile to od uprz. w. slyszemy, ze cznoty sweÿ ÿ powinnosci ku nam strzeze. Będziem mu to łaską

naszą pewnie nagradzac chcieli, tylko go uprz. w. ÿako naÿbardzieÿ w teÿ iego stateczności stwierdzaÿ.

Życzemy przytem Dat z obozu pod Smolenskiem 20 7-bris. 1610.

№ 18. Письмо короля Сигизмунда III Александру Корвину-Госѣвскому, замѣстителю въ Москвѣ гетмана Жолкѣвскаго, подъ Смоленскомъ, 21 сентября/1 октября 1610 года.

Do pana Gąsiewskiego, reffer. lit., w stolicy będącego od króla jmści.

Urodzony wiernie nam miły Pewnismy my tego, że nam na zÿczliwosci wiel(kiego) w-dy kiowskiego w tym nie schodziło postępku, pewnismy, ze we wszystkiem zwykleÿ sweÿ w rzeczach biegłosci zażÿwac nie zaniechał ÿ rozsądkiem zdrowÿm tak tam tych ludzi przÿrodzenie ÿ zamysły, iako tesz [1]) nasze potrzeby miarkował, że nicz nie przebaczył potrzebnego tak rozumem znosic, ÿako ÿ podawac ludziom tym, ktorych grubosc uporną trudno ratiami naÿsłuszniejszemi pokazac Sam ÿednak woiewoda kiowskj ÿ dzis nam oznaÿmuie, że informatieÿ od nas potrzebował, zaczÿm opoznione przybycie wier. t. z naszymi respectÿ dla niesposobnego zdrowia wier t., o ktorymes wiel(możnem)u podkanclerz(em)u kor(onnem)u oznaÿmił, trochę rzeczom zawartym zawodu pozwoliło, ÿ lubo to ÿnaceÿ naciągac trudno było, rzeczy prze narodu tego urodzoną temeritatem, przecie by się było zrazu lepieÿ ochynąc, nizli dzis scigać tego, bo snadnieÿ targiem pozwalac ÿ przyciągac zrozumiewaiącz ludzi, nizli stargowane coffać rzeczy, gdyz ÿ dzis znaÿduią się tam tacÿ, od ktorych na osobę naszę wymaga się przysięga, ktorzy powiadaią, żeby byli tosz pod stolicą czynili, by byli wiedzieli wolą naszę Podobac się to nam ÿ widzimÿ, że za tym duchem, ÿesli ÿakie fortele ÿch w teÿ mierze były, zniesc się mogą, a nasza do skutku swego przysc impreza. Ale abyś wier. t w teÿ mierze doskonałą mÿsl naszą zrozumiec mógł, daiemy znac wier. t., że nas żadna panowania nie uwodzi chciwosc, bo ani natura taka iest, ani to tak takowe panstwo, dla ktoregobychmy my pierwszeÿ vocatieÿ Panskieÿ odbiezec chcieli. Ale nas dwie

[1]) Неразборчивое слово.

naÿbarzieÿ odwodzą od tego przyczyny, dla czego my krolewicza, jmść. syna naszego, tak pochwÿtnie narodom tym przełozÿc sie zbraniamy. Pierwsza, aby obywatele panstw naszych żadneÿ do rozruchow ÿ mieszanin z nas przyczynÿ nie mieli, do ktorey pewnieby przysc mogło, gdziebysmy, mimo declaratie swoie, absque omnium ordinum consensu co ÿnszego w tym państwie stanowili. Druga, że na tak niebespieczne panowanie ÿ niepewny pokoÿ potomstwa swego miłosc, sumnienie ÿ rozum narażac nam nie radzi. Przetosz radzibysmy osobą swoią ÿ potęgą to pierweÿ zniesli, za tym zaiazdem naszem, coby nas kiedy albo potomnosc naszę tu trudnic ÿ mieszac mieli. O czym acześmy wiern. t. przes Sołowieczkiego swieżą niedawno informatią ÿ o ÿnszych rzeczach dowodne consideratie posłali, ale ÿ teraz krotko przypomiemy. Nie może nam bydz nad narodem tÿm tak miła zwierzchnosc, ÿako nie milsze iest potomstwa naszego bezpieczenstwo Nie może bydz tak pożądane tych kraiow posiedzenie, ÿako niepożądliwsze dosÿc uczynienie przysiędze sweÿ, ktorąsmy Koronie ÿ W. X. Litewskiemu uczynili, recuperowac utraczonych włosci. Nie może nawet bydz tych ÿntrat, o ktorych powiadaią, tak gromady potrzebne, ÿako niepotrzebnieÿsze słowa królewskiego strzymanie, ktore się declaratiami naszymi wiernym poddanym naszym dało.

Przeto ÿesli by nas tylko poto wocować pod stolice miano, aby się drzewianym przypatrowac basztom ÿ głucho murowanym pałacom, nie byłoby nas poco zaciągac, bo to na wizerunku malowanym obaczyc możem; ale ÿeslibÿ do tego przysc mogło, abÿ te narody u pana swego koronowanego syna na ustawiczne sobie panstwo ÿ panowanie wymocz chcieli (boćby nam przecie z niemi mieszkac długo nie przyszło), tedy bysmy ÿ czasu, ÿ wczasu, y łaski sweÿ podobno w teÿ mierze im gwoli nie żałowali. Nie nowinać to, że ten, ktory panstwo, które dzwiga od takich, w yakich to iest niebezpieczenstwach, pierwieÿ w osobie swoieÿ wdziecznosc odnosi, tosz dopiro potomnosc nastawia na ÿch panowanie. Co ÿesli tak, ÿako wier. t. w pisaniu swym dokładasz, podÿdzie, łacznieÿ sprawić się może, ale o tym potrzeba nam częstszą od wier. t. miewac wiadomosc

Zyczemy zatym.. Dat. z pod Smolenska d. 1 octobris 1610.

Ватиканскій Архивъ въ Римѣ.

№ 19. Пиеьмо короля Сигизмунда III нунцію Симонетта, подъ Смоленекомъ, 12/22 декабря 1610 г.

Sigismundus III, Dei gratia, rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Samogitiae, Livoniae et Svetiae, Gotiae, Vandaliae haereditarius rex.

Illustris sincere nobis dilecte. Vario ma mai al desiderio nostro contrario in tutto questo tempo progresso di guerra, ha fin'adesso ritenuto le nostre lettere. Adesso quando già Idio comincia ridur à qualche porto questa nostra impresa c'è parso necessario far vostra sincerita consapevole di quelche è passato, e significarle il stato, nel quale ci troviamo. Doppo molti trattati fatti con noi da quel essercito ch'appresso à quel impostor Demetrio tanto di Polachi quanto di Lituani si ritrova, al fine fu diviso in due parti, una delle quali restò con la compagnia del signor Alessandro Zborowski, l'altra ò la ventura sua ò qualche strattagemma cercando, nella compagnia del signor Gian Pietro Sapiecha, è restata è forse aspettando tempo più commodo d'aggiutar la republica appresso il medesimo Impostor, si rimase. Tra tando havendo risoputo del'uscita del'essercito di Suischi, che veniva sotto'l regimento di Demetrio Suischi, fratello del gran duca, passato per aggiutar quei di Smolenscho e cacciar alcune principali compagnie nostre, havemo spedito anche noi illustre palatino di Kiiovia, generale del essercito nostro, il quale incaminato che fu verso loro, messe a iadversarij la paura, e fece rivoltar le compagnie loro di Tedeschi (quali con gran spesa e longo camino hanno al essercito suo per maggior sicurtà condotti) dalla forteza di Biala, quale volevano soprender sotto la difesa del

generoso nostro capitano Vieliski, il quale poco avanti l'haveva con la forza quadagnoto; di più havendo cacciato precipue compagnie del essercito di Suischi dal'Horodho sotto Vazmia, et havendolo notabilmente vinto nel medesimo luogho, con gratia di Dio, e con la sua destrezza, e valor della mano del nostro essercito con poca gente (perche li fu necessario di divider l'essercito) gran numero del essercito Moscovitico, mentre che fugiva, ha dissipato, e parte amazato. Delli forastieri Tedeschi porte fu spenta e dissipata, altri sotto il suo regimento ha ridotto. Poi hayendo inteso che questo impostor Demetrio, nel tempo tanto commodo alla citta di Moscovia s'avvicinava, non riposando niente, anch'e gli s'è mosso verso Moscovia, ove havendo trovate le cose dubie, per che già questo finto Demetrio comminciava dar l'assalto alla città, doppo d'haver alcune volte rinfrescato quei della sedia di Moscovia, ha ridotto à questo i boiari, anzi tutta quanta la communità del domino Moscovitico che si sono con gl'affetti suoi voltoti a noi et al serenissimo prencipe Vladislao, nostro figliolo, il quale hanno pigliato per loro patrone, cominciando anche nel medesimo tempo, renderli il giuramento. Riservandosi però certi punti di suoi costumi, e legi con i quali mandarno à noi gl'ambasciatori. Per il che Demetrio disperando della sua giustitia e non fidandosi della militia Polacha, quale era sotto'l governo del signor Sapiecha restato, s'è ritirato nella forteza detta Caluga. E cosi liberata dal'assedio di Demetrio la sedia più liberamente col illustre palatino trattando ha conchiuso che Vasil Suischi, lor signore, il quale poco avanti havevan levato e privato del'imperio, fusse mandato à Noi con duoi suoi fratelli, Demetrio che fù general suo, è Giovani economo di tutta Moscovia, pregandoci che non mostrassimo loro gratia di sorte alcuna. Di più anche han permesso, che i presidij del nostro essercito per rimediar a qualche tumulto alla sedia fossero admessi, e già vi sono alcune miglia di nostri soldati nel castello Crimogrod, principale in quella citta e luogo assegnato all'habitation di gran duchi di Moscovia, et ancho nel Kitaigorod et Biallogorod fortezze in detta citta. Cosi dunque il signor Idio ognipotente ha aggiutato l'impresa nostra con la gratia e benignita sua. Adesso sotto Smolenscho quei articuli,

i quali furono da quel popolo proposti, si van trattando, havendo rignardo à tutte le circumstanze di questa impresa, ma essendo le cose per se gravi, vogliono e consideration seria e consiglio maturo, perche habbiamo da far con la gente molto inconstante e nella sua fede mutabile e lubrica. E benche in essa si trovino alcuni soggetti, constanti e virtuosi, nondimeno la magior parte è di quelli, che cercano o d'aquistor l'imperio per se, o vero con altri nuovi movimenti di procaciarsi qualche privato utile. Ci sarà dunque necessario è per questa conclusion e per l'aquisto di questa forteza trattenersi anchora qui particularmente vedendo che questo impostor Demetrio di novo in Caluga commincia racconciar le sue forze come può, e senza altro doppo la nostra partenza piu fortemente la sua fattion resuscitarebbe, et alzando la sua già inchinata fortuna, potrebbe di nuovo far maggiori movimenti. Perche con tutto che la nostra gente la qual nella compagnia del signor Gian Pietro Sapiecha appresso lui si ritrova s'è dichiarata per noi, e con certi parti propostici da gl'ambasciatori loro à i quali respondiamo adesso, prometta di venir sotto i nostri stendardi, nondimeno di Tartari dalla Tana, e di Moscoviti d'hora in hora si va accrescendo il numero della sua compagnia. Per il che prima sarà necessario, o d'haverlo nelle mani, o ver levarlo del tutto. Vostra sincerità tra tanto non trolosci in quelche ci vedrà necessario dar il parer e consiglio suo e massime in questo, come habbiamo da contentar questi esserciti, poiche con il valor e virtù di quelli habbiamo fatto tanto in questi dominii. Non rimettendoci à questi paesi, quali si ben per se sono assai grandi et abondanti, nondimeno avanti che venghino alla finale obedienza et avanti che le provincie dalle longhe guerre venghino à fruttar le solite intrate, ci vorrà tempo assai. I thesori, che v'erano antiquamente inclusi, il passato Demetrio in gran parte ha dispensato, il resto di quali il Suischi nelle angustie, che si trovava, talimente ha cavati, che non vi resta più niente fuor di quel poco in gioie, oro, argento, che è quasi minima parte di quel thesoro. Noi tra tanto, havendo assecurato quanto meglio si potrà le cose di questa monarchia, al nostro dominio ritorneremo, per for la dicta generale alla quale rimetteremo anchora gl'amba-

sciatori di Moscovia che si trovano appresso noi per finale resolution di tutti questi negotij Preghiamo tra tanto à vostra sincerita del signore Idio bona sanitá.

Del campo sotto Smolenscho à 22 di Decemb. A^{0} 1610. Del dominio nastro di Polonia 23 e di Svetia 17.

Sigismundus Rex

Archivio Vaticano Nunziatura di Polonia, 37 A, fol. 376—377

Письмо занимаетъ 4 полныхъ страницы (лл. 376 и 377); написано мелкимъ, но чистымъ писарскимъ почеркомъ, нѣтъ ни помѣтъ, ни слѣдовъ печати Подпись *Sigismundus Rex* собственноручная. — Срав. Приложенія къ нашему историческому изслѣдованію „Царь Василій IIIуйскій и мѣста погребеніе его въ Польшѣ“, т. II, кн 2, стр., 388—389.

ТОГО-ЖЕ АВТОРА:

Царь Василій Шуйскій и мѣста погребенія его въ Польшѣ, 1610—1910 гг.

I томъ: Историческое изслѣдованіе. Варшава — Москва, 1910 г. (XXIII+610 стран., съ нѣсколькими въ текстѣ снимками и планами). Ц. 5 р., на веленев. 6 р.

Содержаніе: Введеніе: Задачи и главные выводы и положенія. Изслѣдованіе. Отдѣлъ первый: Царь Шуйскій съ братьями и неьѣсткою въ польскомъ плѣну, въ связи съ обстоятельствами времени и русско-польскими отношеніями (1—VII гл). Отдѣлъ второй: Судьбы мѣстъ погребенія царя Шуйскаго въ Польшѣ въ связи съ исторіей бывшихъ и существующихъ тамъ зданій и учрежденій и съ развитіемъ русско-польскихъ отношеній. Гостынскій замокъ и возникшая въ его развалинахъ нѣмецкая церковь Варшавская успальница, Доминиканскій монастырь, Общество любителей паукъ и его домъ, памятникъ Коперника, Лотерейное управленіе, Медико-Хирургическая Академія, Вторая Мужская Гимназія, Русскія школы и Первая Мужская Гимназія съ ея церковью для русскихъ учащихся въ Варшавѣ (VIII—XXIV гл.).

II томъ: Приложенія къ историческому изслѣдованію.

Книга первая. Варшава, 1901 г., 24+258 страницъ и 16 рисунковъ. Ц. 2 р. 50 к.

Книга вторая. Варшава, 1902 г., 30+389 страницъ и 16 плановъ. Ц. 3 р. 50 к.

Содержаніе: Относящіеся къ предметамъ изслѣдованія документы, планы и рисунки, извлеченные изъ архивовъ и рукописныхъ собраній въ Варшавѣ, Гостынинѣ, Москвѣ, Петроградѣ, Краковѣ, Львовѣ и Римѣ, и обозрѣніе этого матеріала.

Протестантство и протестанты въ Россіи до эпохи Преобразованій. Историческое изслѣдованіе. Москва, 1890 г., VIII+782 стр. Ц. 6 р.

Содержаніе: Бытъ иноземцевъ—церковный и гражданскій, общественный и частный, нравы; нѣмецкія слободы (I—IV гл.). Сношенія иноземцевъ съ русскими: обрусѣніе, смѣшанные браки, пропаганда и борьба съ нею; служба и дѣятельность въ качествѣ военныхъ, торговцевъ и промышленниковъ, врачей, художниковъ, мастеровъ и т. п., культурное воздѣйствіе на русскихъ (V—VIII гл.).

Памятники къ исторіи протестантства въ Россіи. Москва, 1888 г., I, стр. XXII+244. Ц. 2 р.

Содержаніе: Собраніе матеріаловъ изъ архивныхъ дѣлъ и различныхъ рукописей. Дѣла Баумана, Квирина Кульмана, Яна Бѣлободскаго, о пасторахъ, докторахъ, киркахъ, перекрещенцахъ, гугенотахъ, и проч.

Изъ исторіи иностранныхъ исповѣданій въ Россіи XVI и XVII вѣковъ. М., 1886 г. 462+CIX стр. Ц. 3 р. 50 к.

Къ исторіи изученія вопроса объ иностранцахъ въ Россіи. Изъ рѣчи передъ защитой докторской диссертаціи въ Харьковскомъ Университетѣ. В., 1891 г.

Литературная борьба съ протестантствомъ въ Московскомъ государствѣ. М., 1887 г., IV+187 стр. Ц. 1 р. 50 к.

Медики въ Московской Россіи и первый русской докторъ. Историко-біографическій очеркъ.

Россія и Западная Европа въ ихъ взаимныхъ отношеніяхъ.

Избраніе Михаила Ѳеодоровича Романова на царство. М., 1913.

Жалованная грамота Олега Рязанскаго, древнѣйшій документъ Московскаго Архива Министерства Юстиціи. М., 1913.

Въ Школѣ. Рѣчи. Выпуски I—V. М., 1907—1910.

Zur Erinnerung an A. W. Fechner.

И другіе.

Въ книжныхъ магазинахъ Карбасникова, „Новаго Времени“ (Суворина) и др.

Цѣна 50 коп.